

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Mezinárodních vztahů

**Komparace diskurzu o poskytování sociálních služeb Hamásu,
Hizballáhu a Islámského státu**

Bakalářská práce

Autor práce: Tereza Butková

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: Mgr. Jan Daniel, PhD.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 21. 5. 2020

Tereza Butková

Bibliografický záznam

BUTKOVÁ, Tereza. *Komparace diskurzu o poskytování sociálních služeb Hamásu, Hizballáhu a Islámského státu*. Praha, 2020. 50 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra Mezinárodních vztahů. Vedoucí práce Mgr. Jan Daniel, PhD.

Rozsah práce: 88 668

Anotace

Práce srovnává diskurz o poskytování sociálních služeb Hamásu, Hizballáhu a Islámského státu, přičemž se soustředí na deklarovaný důvod a cíl veřejných služeb. Cílem práce je odhalit, jak ozbrojení nestátní aktéři legitimizují své sociální služby a jaký vliv mají tyto služby mít, tedy jaké společnosti se aktéři jejich prostřednictvím snaží dosáhnout. S pomocí governmentality má tak srovnání přinést nový vhled do vládnutí nestátních aktérů a způsobů, jimiž se snaží populaci podmanit a ovládnout. Práce nejdříve uvádí teoretická východiska, kterými jsou vládnutí a legitimizace ozbrojených nestátních aktérů a governmentality, a vlastní metodologii. Následně jsou představeny případové studie jednotlivých skupin, zahrnující jejich základní charakteristiku, podmínky fungování, poskytování veřejných služeb a samotnou legitimizaci.

Annotation

This thesis compares the discourse on social service provision by Hamas, Hezbollah and the Islamic state while focusing on the declared necessity and goal of the provision. The aim is to discover how violent non-state actors legitimise their provision of public welfare and what impact those services should have, thus what society they intend to form. With the use of governmentality, the comparison should provide a new insight into the governance of violent non-state actors and their means of subjugating the population. The first part of the thesis introduces the theoretical framework, that is the governance and legitimization of violent non-state actors, governmentality, and methodology. Then, the case studies of individual actors are presented, including their basic characteristics, operating conditions, provision of social services and their legitimization as such.

Klíčová slova

nestátní ozbrojené skupiny, vládnutí, diskurz, legitimizace, governmentality, sociální služby, Hamás, Hizballáh, Islámský stát

Keywords

violent non-state actors, governance, discourse, legitimization, governmentality, social services, Hamas, Hezbollah, Islamic state

Title

Comparison of the discourse on social service provision by Hamas, Hezbollah and the Islamic state

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Janu Danielovi Ph.D. za jeho ochotu, vstřícnost a cenné rady, bez kterých by tato práce nevznikla.

Obsah

ÚVOD	1
1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA	3
1.1. VLÁDNUTÍ A LEGITIMIZACE OZBROJENÝCH NESTÁTNÍCH AKTÉRŮ	3
1.1.1 <i>Legitimita ozbrojených nestátních aktérů</i>	4
1.1.2 <i>Poskytování veřejných služeb</i>	5
1.2 GOVERNMENTALITA	6
1.3 SHRNUTÍ	8
2 METODOLOGIE	9
3 KOMPARATIVNÍ ANALÝZA	11
3.1 PŘÍPAD HAMÁSU	11
3.1.1 <i>Podmínky fungování</i>	11
3.1.2 <i>Poskytování veřejných služeb</i>	12
3.1.3 <i>Obecná legitimizace</i>	14
3.1.4 <i>Diskurz veřejných služeb jako technika governmentality</i>	14
3.1.5 <i>Shrnutí</i>	17
3.2 PŘÍPAD HIZBALLÁHU	18
3.2.1 <i>Podmínky fungování</i>	18
3.2.2 <i>Poskytování veřejných služeb</i>	19
3.2.3 <i>Obecná legitimizace</i>	21
3.2.4 <i>Diskurz veřejných služeb jako technika governmentality</i>	21
3.2.5 <i>Shrnutí</i>	24
3.3 PŘÍPAD ISLÁMSKÉHO STÁTU	25
3.3.1 <i>Podmínky fungování</i>	25
3.3.2 <i>Poskytování služeb</i>	26
3.3.3 <i>Obecná legitimizace</i>	28
3.3.4 <i>Diskurz veřejných služeb jako technika governmentality</i>	28
3.3.5 <i>Shrnutí</i>	31
ZÁVĚR	32
SUMMARY	34
POUŽITÁ LITERATURA	35
TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	40
ZDŮVODNĚNÍ VÝBĚRU PRÁCE:	40
PŘEDPOKLÁDANÝ CÍL:	40
METODOLOGIE PRÁCE:	41
ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA TÉMATU:	42
ZÁKLADNÍ LITERATURA:	43

Úvod

Ozbrojeným islamistickým skupinám se obzvlášť v posledních letech věnuje velká pozornost, a to i mimo akademické prostředí. Do středu zájmu se dostávají zejména kvůli jejich násilným aktivitám, ať už jsou to útoky na civilisty nebo konflikty se státem, v důsledku čehož se běžně umisťují na seznamech teroristických organizací. Když se potom pozornost dostane i na jejich sociální služby, jsou často spojované především s financováním jejich vojenských křídel nebo potenciálním nabíráním nových členů. Takové pojetí, které se soustředí na jejich teroristický charakter, ovšem přehlíží sociální dimenzi těchto skupin. Kromě vojenské činnosti totiž ozbrojení nestátní aktéři stále častěji vykonávají i vládnoucí funkce, jako je zajištění bezpečnosti nebo veřejných služeb, které se pojí s významným společenským vlivem (Mampilly 2012: 2). Stoupá proto také konceptualizace těchto skupin coby společenských aktérů, kteří se sdružují ve snaze prosadit určitou změnu, což lépe odráží i jejich účast v sociálních službách.

V důvodech, proč se aktéři ve veřejných službách zapojují, se jednotliví autoři neshodují. Práce má proto za cíl zjistit, jakým způsobem sami ozbrojení nestátní aktéři své sociální aktivity obhajují a jak je spojují se svými politickými cíli. Díky využití konceptu governmentality, který propojuje cíle vládnoucí moci s jejími konkrétními technikami, by tak práce měla přinést nový vhled do vládnutí nestátních aktérů a způsobů, jimiž se snaží populaci podmanit a ovládnout. Metodologií práce bude komparativní případová studie, která se zaměří na diskurz a způsoby vládnutí tří vybraných aktérů, na jejichž srovnání poskytne strukturovaný kontrast kontextů. Srovnání diskurzu by zároveň mělo přinést vhled do způsobu, jakým skupiny uvažují o komunitě, ve které se pohybují, a jak ji chápou v kontextu svého vládnutí. Ke komparaci byli vybráni Hamás, Hizballáh a Islámský stát jakožto aktéři, které spojuje vazba na politický Islám i forma poskytovaných služeb. Skupiny se zároveň liší v podmínkách, ve kterých působí, tedy v přítomnosti státu, vlastním postavení v politickém systému a legalitě, ale také ve vyznávané ideologii.

Výzkumná otázka, kterou se práce bude snažit zodpovědět, proto zní: *Jak se liší diskurz legitimizující poskytování veřejných služeb Hamásem, Hizballáhem a Islámským státem, s ohledem na vliv, který mají služby ve společnosti mít?*

Srovnání se zaměří na nutnost a deklarovaný účel poskytování sociálních služeb. Vzhledem k tomu, že je cílem práce odhalit širší politické vize, kterých se aktéři snaží dosáhnout, je výzkumná otázka na rozdíl od výzkumného projektu blíže zacílená na dopad služeb ve společnosti. Práce se proto také od původní teze liší obohacením o koncept governmentality, díky kterému je možné lépe propojit diskurzivní praktiky aktérů s jejich politickými cíli, v tomto případě ideální společnosti, která daného aktéra uznává jako legitimní autoritu. Došlo také ke změně struktury práce, kdy je místo

samostatné kapitoly srovnání diskurzu zahrnuto v závěru.

V první části jsou představená teoretická východiska, tedy vládnutí a legitimizace ozbrojených nestátních aktérů spolu s governmentalitou, a metodologie. V následující výzkumné části jsou prezentovány jednotlivé případy, u nichž práce nejdříve poskytuje základní charakteristiku, popis podmínek, v nichž působí, formu poskytovaných služeb a nakonec samotnou legitimizaci a diskurz. V závěru poskytuje práce srovnání vybraných případů a ukazuje, že aktéři shodně legitimizují své veřejné služby jako pomoc populaci, která byla dosavadními vládnoucími strukturami opomíjená. Zároveň jasně ukazuje, že aktéři využívají svých sociálních služeb jako prostředků, jimiž se snaží populaci ovlivnit a směřovat ji k ideální společnosti, která přijímá jejich islámské hodnoty a autoritu za svou, čímž práce zodpovídá výzkumnou otázku.

1. Teoretická východiska

Ústředním tématem této práce jsou ozbrojení nestátní aktéři a způsoby, jimiž se snaží získat moc nad populací. V následujících odstavcích proto představím základní rámec této problematiky. Nejdříve se zaměřím na samotné vládnutí a legitimizaci ozbrojených nestátních aktérů a následně rozeberu koncept governmentality coby nástroj dekonstrukce vládnoucí moci.

1.1. Vládnutí a legitimizace ozbrojených nestátních aktérů

Stát už zdaleka není jediným držitelem moci, jak ho definoval Max Weber. Na scénu se kromě globálních aktérů dostává řada substátních skupin, jež státní monopol napadají a soutěží o něj. Stejně jako roste přítomnost vládnutí těchto nestátních aktérů, roste i pozornost, která je jim věnována. Konceptualizaci „vládnutí bez vlády“ ve formě povstalců nebo jiných neformálních struktur tak rozvedla už řada autorů v různých kontextech (Rosenau et al. 1992, Weinstein 2006; Janků a Zelinka 2009; Mampilly 2012; Risse 2011; Hoffmann et al. 2013; Ünver 2018 a další).

Vládnutí lze obecně charakterizovat jako formy institucionalizované koordinace společnosti, vytvářející a implementující kolektivně závazné normy a poskytující veřejné statky. Musí ovšem jít o záměrné poskytování těchto služeb, jejichž cílem není finanční zisk (Risse 2011: 9-17). Vládnutí („governance“) se tak uplatňuje nejen regulativními pravidly a silou, ale také veřejně prospěšnými činnostmi. Od vlády („government“) se pak odlišuje hlavně absencí formální autority. Je proto jakýmsi širším pojmenováním než je vláda — označuje systém, který zahrnuje formální i neformální mechanismy a praktiky, jež regulují chování ve společnosti, poskytují veřejné statky a nemusí se nutně opírat o oficiální struktury (Rosenau et al. 1992: 12; Mampilly 2012: 4). Efektivní systém vládnutí se vyznačuje primárně třemi institucemi, které umožňují přímé působení na populaci, a to soustavou pro řešení sporů, kontrolujícími silovými složkami a zmíněnou kapacitou pro poskytování veřejných statků (Mampilly 2012: 17).

Způsob, jak ozbrojení nestátní aktéři se získaným teritoriem a populací nakládají, výrazně závisí mimo jiné na jejich charakteru a motivaci. Typologie těchto nestátních aktérů se proto obvykle dělí podle dvou os, které sledují míru politických či ekonomických cílů a strukturální uspořádání skupiny, naznačující mimo jiné schopnosti aktéra skutečně vládnout a nahradit dosavadní stát (Janků a Zelinka 2009).

Zatímco tak třeba *paramilitární skupiny*, *warlordi* nebo *teroristé* nejsou sami schopni stát se nástupcem státu a soustředí se zejména na prosazení svých zájmů, *povstalecké skupiny* usilují kromě toho právě o svržení státu a nastolení vlastního režimu (Williams 2008: 13-16). V rámci toho jsou schopné vyvinout se až v *de facto stát*, jenž se vyznačuje vysokou organizovaností, schopností

zajišťovat obranu a veřejné služby a v neposlední řadě vysokou legitimitou, což představuje pro oficiální struktury největší ohrožení (Ezrow 2017: 85-86).

Ačkoliv jsou Hamás, Hizballáh i Islámský stát často prezentováni primárně jako teroristé, jejichž největší nebezpečí se skrývá v útocích na civilisty, všichni tři aktéři se vyznačují vysokou organizovaností, snahou o ustavení vlastního systému vlády i kapacitou pro nahrazování určitých státních funkcí, tedy atributy povstalců až de facto státu (Günther a Kaden 2016; Mehmetcik a Kurşun 2018; Kadercan 2019; Karagiannis 2009).

Řada autorů navíc tyto skupiny navzdory jejich násilnému charakteru chápe především jako sociální hnutí, tedy jako neformální struktury založené na stejných hodnotách a solidaritě, které se sdružují okolo společensky sporných témat ve snaze prosadit společenské změny (Gunning 2009: 156). Ačkoliv se teorie sociálních hnutí rozvinula primárně v evropském a americkém kontextu, stává se čím dál běžnějším prostředkem pro vysvětlení vnitřní dynamiky a procesu mobilizace současných islamistických organizací. Soustředí se u nich totiž zejména na dlouhodobější společenské procesy, včetně participace na veřejných službách nebo způsobů budování důvěry a autority u obyvatel (Wiktorowicz 2004; Robinson 2004; Roy 2013; Karagiannis 2009; Günther a Kaden 2016). Právě díky tomu je teorie přínosná i pro cíle této práce. Poskytuje totiž vhodný přístup k zapojení nestátních aktérů ve veřejném sektoru a jejich snaze působit na celkovou populaci, z čehož práce čerpá, přestože její jádro pracuje primárně s jinými koncepty.

1.1.1 Legitimita ozbrojených nestátních aktérů

Autorita a legitimita aktérů v očích populace představují klíčové aspekty vládnutí. Pro to, aby byl ozbrojený nestátní aktér na daném území úspěšný a efektivní, totiž nestačí jen donucovací prostředky, ale také určitý stupeň souhlasu od obyvatelstva umožňující hladký výkon moci a poslušnost obyvatel bez nutnosti permanentní přítomnosti násilí (Mampilly 2012: 8; Smith 2009: 109).

Legitimita představuje společenskou shodu na oprávněnosti uplatňování moci a vytváření norem společenského chování, a poskytuje tak aktérovi autoritu, jež je podle Maxe Webera jak nutným předpokladem vlády, tak nástrojem výkonu její moci (Podder 2014: 217-218). Vládnoucí složky proto mají na legitimitě zájem, a využívají pro její vytvoření různé nástroje. Těmi mohou být volby, ale také diskurz, skládající se z šířených idejí, představ a praktik, které mají držitelům moci zajistit potřebnou legitimitu, a tím i autoritu k vládnutí (Smith 2009: 121).

Koncept legitimacy není u ozbrojených nestátních aktérů tolik jasný, mimo jiné také proto, že u nich obvykle nelze uplatňovat tradiční kritéria, jakými jsou volby nebo mezinárodní uznání. Legitimita nestátních aktérů se proto odvíjí od jejich *raison d'être*, monopolu na násilí a efektivní kontroly nad populací nebo od dodržování určitých mezinárodních standardů a norem. Významným zdrojem

legitimity je také podpora obyvatel a kapacita pro vládnutí a budování státu, kam patří schopnost zajišťovat veřejné služby a vytvářet paralelní státní struktury (Schwenkenbecher 2013: 161-162; Podder 2014: 220). Obraz aktéra jako reprezentanta místní komunity potom závisí zejména na způsobu, jakým se aktér vůči populaci chová, například zda je protektivní nebo naopak násilný (Podder 2014: 219). Získaná podpora obyvatel navíc představuje nejen zdroj autority, ale také stabilizační faktor. Kromě omezení násilí nutného ke kooperaci totiž aktérovi zlepšuje prostor pro rekrutaci a vlastní materiální zajištění (Mampilly 2015).

Formy, jakými se ozbrojení nestátní aktéři snaží legitimitu získat, mohou být různé – od využívání různých kulturních a národnostních symbolů přes vytváření kvazi-státních struktur včetně například tisku vlastní měny nebo poskytování veřejných služeb až po strategickou kooperaci s jinými nestátními aktéry, z jejichž legitimacy lze těžit (Podder 2014: 222).

Autorita i legitimita proto nemusí být nutně monopolizovány jedním aktérem. V některých případech dochází ke spolupráci se zahraničními humanitárními organizacemi (Podder 2014), v jiných k dělení funkcí se státem. Zatímco například v Mosulu dostávali státní úředníci od irácké vlády výplatu ještě dlouho po tom, co město obsadil Islámský stát, v Libanonu stát dlouhodobě poskytuje jen některé služby a jiné nechává na nestátních strukturách (Ünver 2018: 39-40, Apprioual 2016).

1.1.2 Poskytování veřejných služeb

Aktivity a instituce provozované či podporované islamistickými skupinami běžně zahrnují školy, nemocnice a zdravotnická centra, distribuci potravin nebo jiné materiální i finanční pomoci, stejně jako sportovní centra a centra pro mládež a další volnočasové instituce obvykle přidružené u mešit (Mampilly 2012: 4; Pascovich 2012: 126).

Veřejné služby jsou s ozbrojenými nestátními aktéry často spojovány především ve vztahu se zajištěním financí a politické podpory mezi civilním obyvatelstvem (Grynkewich 2008). Zejména v případě Hamásu a Hizballáhu je právě síť sociálních služeb považována za jeden z klíčových faktorů jejich politického úspěchu (Love 2010; Grynkewich 2008), přestože například Jamal ve své práci upozorňuje, že je třeba vliv těchto veřejných služeb na výši politické podpory nepřeceňovat (Jamal 2013: 21).

Zajišťování sociálních služeb nicméně hraje roli v širším rámci nahrazování státních funkcí, které podřívají legitimitu státu (Janků a Zelinka 2009). Řada prací v této souvislosti poukazuje na nepřímou úměru mezi absencí státu a schopností nestátních aktérů převzít tyto vládní funkce. Příslušní aktéři se tím totiž stávají ve společnosti nezbytnými, čímž dochází k vytvoření nového sociálního kontraktu (Mampilly 2012: 8-11; Grynkewich 2008: 35). Efektivním přebráním veřejných služeb navíc získává aktér loajalitu místních obyvatel (Ünver 2018), a demonstruje tak vlastní

kompetentnost k vládnutí, čímž může přitáhnout podporovatele i mimo svou ideologickou základnu (Szekely 2015: 276-277). Poskytování sociálních služeb v neposlední řadě dává nestátním aktérům příležitost uplatňovat veřejnou autoritu přímo i na tělech obyvatel, čímž si budují nejen věrnost, ale také disciplínu a jednotu politické i morální komunity (Stepputat 2013: 39).

V otázce motivace, která vede ozbrojené nestátní aktéry k provozování těchto veřejných služeb, nepanuje jasná shoda. Mnozí autoři zabývající se terorismem považují sociální služby za nástroj financování militantních křídel, jiní za součást mobilizačních struktur sloužících ke zvýšení podpory mezi obyvatelstvem (Cammatt a MacLean 2014; Robinson 2004; Love 2010). Poskytování sociálních služeb je některými autory také interpretováno jako forma odporu, způsob podryvání legitimacy státu nebo jako plnění islámských povinností (Flanigan 2006; Grynkewich 2008; Roy 2013). Ať už je však skutečná motivace aktérů jakákoliv, představují veřejné služby v rukou nestátních aktérů užitečný nástroj, jehož prostřednictvím je možné demonstrovat a legitimizovat vládnoucí moc a působit na populaci přímo podle vlastních cílů.

1.2 Governmentalita

Jak ukázal už Michel Foucault, moc není jedním koherentním celkem, ale skládá se z mnoha dílčích institucí, zvyků, nástrojů a praktik, které tvoří vládu a udržují společnost pod kontrolou. Nejviditelnějším a pravděpodobně nejmohutnějším takovým aparátem moci je moderní stát, který se podle Foucaulta rozvinul z justičního státu 16. století postupnou „governmentalizací“, tedy převládnutím logiky vlády („government“) jako souborem zvláštního typu administrativy a vědění (Foucault 1991: 103).

Foucault rozvinul tento svůj koncept governmentality především na pozadí analýzy neoliberálního státu, jenž byl na konci 70. let, kdy se Foucault governmentality zabýval, politickým hegemonem. S pomocí genealogie se Foucault snažil odhalit kořeny moderních mocenských praktik, jimiž neoliberální stát svou vládu udržuje, a posunul se tak od studia objektů moci ke konkrétním technikám, které tyto objekty formují a ovlivňují (Walters 2012). Foucaultova analýza, podobně jako sociální teorie od Agambena, Gramsciho nebo Bourdieho, tím přispěla k denaturalizaci státu a dekonstrukci jeho konceptuální hegemonie, čímž umožnila zkoumání moci i za horizontem Weberovského suverénního státu (Hoffmann et al. 2013: 3).

Přesto se kvůli Foucaultově koncentraci na (neo)liberální zřízení a občasné záměny pojmu governmentality za liberální vládu celkový koncept dlouhodobě potýkal s eurocentrismem a omezením na liberalismus (Walters 2012: 69-73). Foucault například mluvil o vládě jen ve chvíli, kdy objekt mocenského zájmu ještě disponuje kapacitou pro vlastní jednání, a předpokládal tak určitý minimální stupeň svobody (Li 2007: 3). Většina pozdějších studií governmentality pak dlouho

sledovala Foucaultův vzor a soustředila se primárně na státní aktéry a praktiky v evropském prostoru, kvůli čemuž zůstávali nestátní aktéři a vlády v jiných částech světa mimo zájem vědců (Walters 2012: 72). Tyto normativní rámce ve studiu governmentality přitom nijak výrazně nepřispěly k teoretizaci a pochopení způsobu, jakým jsou obyvatelé na Blízkém východě a globálním Jihu ovládáni a regulováni (Marei et al. 2018: 5).

Mohlo by se tak zdát, že koncept není vhodný na zkoumání vládnutí nestátních aktérů mimo obvyklý evropský prostor. Jak ovšem dokazují například studie indické společnosti Partha Chatterjeeho (Walters 2012: 71), nebo „nekontrolovatelných“ území na Blízkém východě (Marei et al. 2018), studium nedemokratické vlády a fundamentalismu může jen přispět k lepšímu pochopení toho, jakých jednotlivých forem může moc nabýt a jak může populaci ovlivňovat. Governmentalita koneckonců není komplexní teorií s omezeným použitím, jako spíš analytickým rámcem poskytujícím nástroje k odhalování mocenské praxe v různých kontextech. Ani Foucault proto nechápal koncept governmentality vysloveně rigidně a pracoval s ním podle potřeb, k čemuž vyzýval i své následovníky (Walters 2012: 103).

Sám Foucault pracoval s pojmem governmentality jednak jako s genealogií sledující vývoj moderního státu, jednak jako s výsledkem tohoto procesu coby vytvořením specifických vládnoucích praktik a jednak jako se samotným „*souborem institucí, postupů, analýz a úvah, kalkulací a taktik, které umožňují výkon specifické, i když komplexní formy moci,*“ vycházející primárně z logiky politické ekonomie s cílem korigovat společnost (Foucault 1991: 103). Governmentalita tak představuje způsob přemýšlení o vládě jako o moci stojící na ovládnutí bohatství, zdraví i štěstí obyvatel, která dělá z vládnutí předmět technického vědění, čímž se vytváří zmíněný aparát moci a soubor specifických vědomostí (Rose a Miller 1992: 174). Jak píše Foucault (1991b), „*populace je subjektem potřeb a aspirací stejně jako objektem v rukou vlády, jenž si je tváří v tvář vládě vědom, co chce, ale netuší, co se s ním děje*“ (100). Governmentalita v takovém kontextu postihuje tyto jasné i nepatrné, formální i neformální projevy moci, které populaci ovlivňují a nastavují jí podmínky a možnosti chování, čímž propojuje abstraktní politické cíle s konkrétními mikrotechnikami ovlivňujícími každodenní život obyvatel (Li 2007: 6; Baumgarten a Ullrich 2016).

Governmentalita coby analytický koncept tedy slouží jako nástroj pro zkoumání produktivní dimenze moci. Tato moc přitom neleží v konkrétních pravomocích jednotlivých aktérů nebo institucí – jde o všudypřítomnou sílu, jež subjektům vytyčuje pole, na němž se mohou pohybovat. Projevuje se právě jednotlivými programy a praktikami, které racionalizují politické cíle a vytyčují oblasti intervence, stejně jako vládnoucím diskurzem (Li 2007: 8-9). Ten Foucault zkoumal nikoliv skrze analýzu jednotlivých textů, ale opět zejména v historickém kontextu jako odkrytý smysl určitého fenoménu

(například společenského chápání šílenství), který se následně vpisuje do zákoníků a institucí dané doby (Veyne a Horák 2015: 21).

Objektem jeho zkoumání proto nebyl jazyk, ale skryté podmínky, které danou diskuzi umožňovaly. Šlo mu o limity a formy toho, co je vyslovitelné, jaké pojmy a kategorie se ve společnosti udržují nebo naopak ztracují, jaké výroky jsou pro skupinu hodnotné nebo kdo má k diskurzu přístup – zkrátka o pravidla, jež vůbec umožňují vznik určitých idejí a projevů (Foucault 1991a: 59-61).

Diskurz je totiž v politice zásadní tím, že určuje „*hranice toho, co může být uvažováno a komunikováno v určitý čas v dané společnosti*“. Jde o regulaci produkce vědění, toho, o čem je v dané společnosti možné přemýšlet a co vytvářet. Stává se tak nástrojem vládnutí, tzv. technikou subjektivace, určením možností, které má daná populace k dispozici, čímž dochází k jejímu podmanění (Baumgarten a Ullrich 2016: 1-2). Diskurz tím odhaluje nejen produktivní dimenzi moci, kterou vláda populaci utváří, ale také tu ideologickou, když odpovídá na otázku, jak má vytvořená populace vypadat (Marei et al. 2018). Jak píše Lemke, koncept governmentality proto představuje užitečný nástroj právě pro propojování těchto diskurzivních praktik se způsoby utváření subjektů moci (Baumgarten a Ullrich 2016: 11).

1.3 Shrnutí

Ozbrojení nestátní aktéři se, obzvláště pokud je nechápeme jako pouhé teroristy, stále častěji ujímají území a populace a nastolují vlastní systémy vládnutí. Autoři se shodují na tom, že pro to, aby byla jejich vláda udržitelná, je ovšem důležité nejen vybudovat základní instituce a disponovat silovými složkami, ale také získat legitimitu, tedy obecné uznání o oprávněnosti vlády. Té se aktéři mohou snažit dosáhnout prostřednictvím samotného výkonu vládnutí, jímž prokazují vlastní schopnost a kapacitu, ale také diskurzivními praktikami, kterými vytvářejí požadovaný obraz sebe sama i společnosti, kterou chtějí vládnutím vytvořit.

Právě tuto dimenzi moci dokáže dobře zachytit koncept governmentality. Odkrývá totiž struktury, jimiž se uplatňuje vládnoucí moc, a propojuje její dílčí techniky a neformální praktiky s politickými cíli vládnoucích aktérů. V případě této práce je tak s pomocí governmentality možné postihnout legitimační diskurz jak z hlediska toho, proč je podle aktérů vládnutí třeba, tak cíle, k němuž skupiny poskytováním svých služeb směřují. Srovnání by proto mělo odhalit, jak má vypadat cílová společnost jednotlivých skupin, která uznává daného aktéra jako přirozenou autoritu oprávněnou společností ovlivňovat.

2 Metodologie

Metodologií práce je komparativní případová studie. K porovnání je využita kombinace primárních a sekundárních pramenů, přičemž ty sekundární tvoří jádro práce, zatímco primární data slouží zejména jako ilustrace. Je tak třeba brát v potaz, že výsledky práce budou záviset na tom, co autoři sekundární literatury považovali za důležité vzhledem k jejich vlastním cílům. Srovnávací analýza však poskytuje díky deskripci náhled do problematiky v rámci různých prostředí, a dovoluje tak identifikovat podobnosti i odlišnosti zkoumaného jevu u srovnatelných případů. Práce nemá za cíl vytvářet nová teoretická východiska, ale poskytnout porozumění jednotlivým případům a jejich specifikům, a přinést tak do tématu vládnutí nestátních aktérů nové poznatky skrz kontrast kontextů (Karlas 2008: 62-63).

Cílem studie je porovnat, jakým způsobem Hamás, Hizballáh a Islámský stát legitimizují své veřejné služby. Jde tedy o synchronní komparaci, to znamená paralelní zkoumání daného jevu na více případech. Srovnání má přinést vhlad do způsobu, jakým vybrané skupiny o svých veřejných službách a vztahu ke komunitě uvažují. Analyzovanými aspekty je proto deklarovaná motivace a cíl poskytování sociálních služeb – jaké ideologické důvody aktéři udávají (například zda jsou hájeny jako nezbytná reakce na selhávající stát nebo jako náboženská povinnost) a jak je aktéři spojují se svými politickými cíli (jakou roli hrají v rámci jejich vládnutí).

Vycházím z předpokladu, že ozbrojení nestátní aktéři poskytují veřejné služby v rámci snahy o získání legitimacy. Srovnání argumentace by tak mělo nastínit, proč se aktéři ve veřejných službách zapojují a jaké důsledky toto zapojení má mít, tedy jaké společnosti má vládnutí docílit. U každé z případových studií bude proto na začátku poskytnutý souhrn jejich charakteru, aktivit a prostředí, ve kterém působí. Pro přesnější zasazení role poskytování veřejných služeb do vládnutí a cílů nestátních aktérů je pak jako analytický rámeček použitý koncept governmentality. Ten umožňuje zkoumat mikrotechniky moci ovlivňující každodenní život, a odhalovat tím širší cíle vládnoucích aktérů – konkrétně podobu populace, jakou má vládnutí vytvořit.

Volba Hamásu, Hizballáhu a Islámského státu je založená na jejich podobnosti, co se týče vazby na politický Islám, ambic vytvořit vlastní stát či převzít ten stávající a formy poskytování veřejných služeb nabízených ovládané populaci. Vybrané případy se nicméně výrazně liší v podmínkách svého fungování, zejména v rozdílné přítomnosti státu a vlastní legalitě, díky čemuž reprezentují jisté rozpětí možných proměnných a poskytují zmíněný kontrast kontextů (Kaarbo a Beasley 1999; Grynkewich 2008; Poirson a Oprisko 2014).

Struktura případových studií bude následující: nejdříve práce poskytne stručnou charakteristiku skupiny, popis podmínek, v nichž působí, a poskytovaných služeb. Poté bude rozebrána její obecná

legitimizace a konečně samotný diskurz týkající se veřejných služeb, po němž bude následovat shrnutí daného případu.

3 Komparativní analýza

3.1 Případ Hamásu

Hnutí islámského odporu, zkráceně Hamás, představuje dominantní islamistickou stranou působící na Palestinských územích, která se na konci osmdesátých let vyvinula ze zdejší větve Muslimského bratrstva. To začalo v Palestině působit a poskytovat své sociální služby na konci druhé světové války. Při vypuknutí první intifády v prosinci 1987 se ale z bratrstva odštěpila militantnější větev prosazující aktivní odpor vůči izraelské okupaci, která brzy převzala většinu jeho sociálních institucí a dostala se do popředí palestinského povstání (Pascovich 2012: 127-128).

Radikální přístup mnoha Palestinců k řešení izraelsko-palestinského konfliktu se nicméně umírnil s podepsáním mírových dohod z Osla, které ustavily Palestinskou autonomii (PA), a vytvořily tak oficiální palestinskou autoritu. Hamás se jeho trvalým odmítáním ovšem dostal do opozice a vzhledem k nevoli Palestinců pokračovat v militantním odporu přesunul těžiště svých aktivit k sociálním službám, kde stále působil. S tím, jak posléze stoupala frustrace populace z nefunkční samosprávy bez perspektivy samostatného státu, ale Hamás získával zpátky na popularitě a vlivu (Hroub 2007: xiii-xiv).

Významným milníkem ve vývoji Hamásu bylo jeho zapojení nejprve v obecních (2005) a následně v celonárodních volbách do Palestinské legislativní rady (2006), v nichž vyhrál a nakrátko se ujmul vlády. Vítězství organizace pokládané za teroristickou ovšem spustilo silně negativní reakci Izraele i mezinárodní komunity, která vedla ke konfliktu s Fatahem, dosavadní vládnoucí stranou, a k pádu jednotné vlády. Hamás se poté zmocnil vlády nad Gazou, zatímco mezinárodně uznávaná Palestinská autorita zůstala na Západním břehu. Od té doby čelí Palestinci zejména v Hamásem ovládané Gaze periodickým útokům a zpřísňujícím se opatřením ze strany Izraele, který zase reaguje na agresi palestinských teroristů (Roy 2013: 35; ICG 2008).

3.1.1 Podmínky fungování

Silné postavení Hamásu v jeho počátcích vycházelo mimo jiné z dlouhodobého působení Muslimského bratrstva na Palestinských územích, které upevnilo roli Islámu v palestinské společnosti, dominované nacionalisticky zaměřenou Organizací pro osvobození Palestiny, a vystavělo řadu veřejných institucí. Jen mezi lety 1967 až 1987 se tak například počet mešit v Gaze zdvojnásobil. Zásahu na tom měla překvapivě i izraelská vláda, která v osmdesátých letech růst islamistických organizací podporovala, aby oslabila sekulární palestinský nacionalismus (Robinson 2004: 120-127; Roy 2013: 71-72).

Rozšíření islamistických sociálních institucí pak napomohla jak první intifáda, která umožnila Hamásu zkonsolidovat svou síť, tak období po podpisu mírových dohod z Osla, které Hamás nepřimo

donutilo vrátit se ke svým kořenům a soustředit se na nevojenské aktivity (Roy 2013: 6-7). Ustavení Palestinské autonomie ovšem postavilo islamistické instituce před nový problém. Mezinárodní komunita včetně Izraele totiž začala na Palestinskou autonomii vyvíjet soustavný tlak na potlačení veškerých islamistických institucí. Charitativních organizací i služeb tak začaly být ostantativně zavírány, ačkoliv obvykle mohly po čase znovu otevřít pod jiným jménem (Robinson 2004: 129).

Korupce a neschopnost Palestinské autonomie zajistit obyvatelům základní potřeby vedou k paradoxnímu vztahu, kdy jsou instituce Hamásu sice oficiálně nežádané, ale potřebné. PA totiž nezvládá obstarat základní služby a potřeby, takže ji musí z většiny nahrazovat nejrůznější neziskové organizace a UNRWA (ICG 2003: 15). Islamistické instituce přitom tvoří mezi 10 až 40 procenty všech sociálních institucí na Palestinských územích a hrají nezastupitelnou roli v mnoha oblastech, ať už jde o darování jídla nebo péči o sirotky a postižené. Jen na prvním stupni vzdělání pak údajně zajišťují až okolo 65 procent všech škol (Roy 2013: 101; ICG 2003: 8). Přesný dosah jejich služeb je těžké určit, nicméně odhady se pohybují v řádech desítek až stovek tisíc příjemců (Roy 2013: 15; Hroub 2007: 70).

K zásadnímu prohloubení tohoto stavu došlo po vypuknutí druhé intifády, kdy se izraelské restriktce vůči Palestincům znásobily a v podstatě spustily dlouhodobou humanitární krizi. Průměrný palestinský příjem se během dvou let propadl o polovinu, zatímco míra chudoby stoupla téměř trojnásobně, čímž se tři čtvrtiny Palestinců dostaly pod hranici chudoby. Nemožnost volného pohybu a nedostatek potravin, postihující zejména Gazu, navíc vedl k rozšíření podvýživy a omezení přístupu ke zdravotnickým službám, jak uvádí Mezinárodní krizová skupina (ICG 2008: 4). Tyto podmínky ostantně přetrvávají dodnes, což dokládají například asymetrické rozdíly v míře nezaměstnanosti, která je v Pásmu Gazy téměř o 30 procent vyšší než na Západním břehu¹.

3.1.2 Poskytování veřejných služeb

Jak už bylo řečeno, Hamás od počátku těžil z již vybudovaných sociálních institucí, které postupně přebíral pod svůj vliv. Jednu z takových představuje například Islámské centrum (*al-Mujamma al-Islami*), založené v roce 1973 Ahmedem Yassinem a dalšími budoucími zakladateli Hamásu. Centrum postupně získalo pod kontrolu řadu nově budovaných nebo rekonstruovaných mešit a začalo při nich rozvíjet vzdělávací, volnočasové i sociální aktivity, čímž se z mešit stalo místo nejen náboženského, ale i komunitního setkávání (Robinson 2004: 128; Malka 2007: 99, 128).

Právě takový model dodnes tvoří základní strukturu sociální sítě Hamásu. Vzhledem k nábožensky podmíněnému apelu na charitu totiž mešity představují přirozené místo rozvoje sociálních institucí,

---

¹ ANON., nedatováno. Overview. *World Bank* [online] [vid. 2020-04-25]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/country/westbankandgaza/overview>.

kteří obvykle zahrnují zdravotnická centra, školy a předškolní péči nebo také sportovní kluby. Služby jsou přitom většinou zdarma nebo alespoň dotované (Roy 2013: 73).

Další klíčovou institucí Hamásu jsou nadace a výbory starající se o zajišťování *zakátu*, jednoho z pěti pilířů Islámu povínajícího všechny věřící přispívat na dobročinné aktivity, obvykle formou daní, které jsou následně přerozdělovány chudým a potřebným. Díky tomu, že jsou výbory spojené s náboženskou povinností, si Hamás jejich ovládnutím zajišťuje ve společnosti pevné místo, vliv i kontakt s komunitou. Výbory jsou navíc decentralizované, a proto schopné se s rodinami v nouzi efektivně spojit (Roy 2013: 73; ICG 2003: 9,13).

Většina islamistických veřejných služeb jsou jinak nezávislými právními subjekty, které se k Hamásu z politických důvodů otevřeně nehlásí. Jejich napojení na Hamás je v palestinské společnosti otázkou všeobecné znalosti, většinou se však odvozuje od chápání organizace izraelskými úřady, identity jejích aktivistů, způsobů financování nebo od formy poskytovaných služeb (ICG 2003: 15-17; Pascovich 2012: 132; Roy 2013: 186). Obecně se instituce dělí na charitativní, které zajišťují materiální pomoc nebo darování jídla, a ty poskytující služby (ICG 2003: 13-14), nicméně jak si všimá Sara Roy, instituce jsou charakteristické také vztahem s cílovou populací – zatímco u charitativních organizací jsou lidé pouhými recipienty, v institucích poskytujících nějakou formu služeb se příjemci aktivně zapojují do rozvoje komunity (Roy 2013: 102).

Silný důraz v rámci svých veřejných služeb klade Hamás zejména na vzdělání. Kromě toho, že pokrývá všechny úrovně vzdělávacího systému včetně institucí pro děti i dospělé s postižením, se do jeho sítě řadí také Islámská Univerzita v Gaze, považovaná za centrum podporovatelů Hamásu, kde hnutí také pravidelně vyhrává studentské volby (Roy 2013: 81, 101; Robinson 2004: 129). Podobně zásadní roli hraje také péče o sirotky, kteří mají v systému speciální místo údajně i kvůli tomu, že Prorok Mohamed také přišel o své rodiče v dětství. Zajišťováním potřeb pro sirotky se tak zabývá i jedna z největších palestinských neziskových organizací, Islámská společnost v Hebronu (*al-Jam'iyah al-Islamiyah/al-Halil*) (Pascovich 2012: 130; ICG 2003: 13).

Ostatní organizace se zaměřují na nejrůznější aktivity, od profesních školení a rekvalifikací přes reintegraci rodin izraelských kolaborantů až po projekty podporující (zejména ekonomickou) samostatnost žen (Roy 2013: 101). Ačkoliv islamistické organizace jednotně tvrdí, že své služby poskytují čistě podle socioekonomických kritérií, jasnou prioritou při poskytování služeb má před jednotlivcem rodina, zejména taková, kde muž coby živitel chybí nebo je postižený či nezaměstnaný (ICG 2003: 7-8, 15).

Obecnou kvalitou veřejných institucí Hamásu je i pracovníky z jiných organizací obecně uznávaná profesionální úroveň doručovaných služeb, která je podle některých výpovědí nejvyšší a nejefektivnější ze všech ostatních institucí operujících na Palestinských územích. O islamistických

pracovnících se navíc říká, že jsou vysoce kompetentní a odhodlaní, takže pravidelně dochází kontrolovat příjemce v jejich domovech, vedou si přesné seznamy a jsou ochotní se postarat i o členy konkurenčního Fatahu, pokud se ocitnou pod hranicí chudoby (Roy 2013: 101; Hroub 2007: 70-71; ICG 2003: 9). Přestože je celá síť poměrně decentralizovaná a neváže se na Hamás přímo, celkově jde na tyto služby až 90 procent z jeho rozpočtu čítajícího okolo 70 milionů dolarů ročně (ICG 2003: 13).

3.1.3 Obecná legitimizace

Své základní vize, ambice i chápání světa představil Hamás v Chartě z roku 1988. V té se prezentuje jako Hnutí islámského odporu postavené na palestinském nacionalismu a Islámu jako „způsobu života“, jehož cílem je kompletní osvobození Palestiny, navrácení Islámu do společnosti a zničení Izraele. Vedle politických cílů Charta zmiňuje také potřebu sociální zodpovědnosti (Článek 20 a 21) a nevojenského džihádu, který zahrnuje vzdělávání a solidaritu (Článek 30)².

Tyto principy se odrážejí v několika základních rámcích, které Hamás ve svém diskurzu uplatňuje. Prvním z nich je diskurz považující Palestinu za *vakf*, dar určený náboženským účelům. Ačkoliv je *vakf* obvykle soukromým majetkem propůjčeným veřejným institucím, Hamás pokládá Palestinu za Boží dar muslimům, čímž si nárokuje její suverenitu. Tu muslimové podle Hamásu ztratily, protože se odvrátili se od víry, ale také kvůli „židovské konspiraci“. Aby se vyrovnal se sekulárním palestinským nacionalismem, Hamás tvrdí, že představuje jeho autentičtější verzi, protože nacionalismus je „součástí jeho víry“, a dává mu tak božskou, spirituální dimenzi (Robinson 2004: 131-135). Cíle Hamásu jsou tedy dvojí: jednak islamizace společnosti a jednak osvobození Palestiny (Hroub 2007: 28).

Islamismus zde přitom funguje jako určitá forma nacionalismu. Ačkoliv bylo původním cílem Hamásu ustavit islámský stát, začalo se hnutí přibližovat palestinskému publiku adoptováním národně orientovaného diskurzu, který zároveň povínuje všechny muslimy a Araby participovat na osvobození Palestiny (Litvak 1996: 516-518). Ambice na skutečné založení islámského státu naopak postupně z veřejných projevu Hamásu vymizela a chyběla například i v programu k celonárodním volbám v roce 2006, což podle Hrouba dokládá vnitřní pnutí uvnitř strany a obrát k aktuálnějších problémům palestinské populace (Hroub 2007: 19-22).

3.1.4 Diskurz sociálních služeb jako technika governmentality

Původní účel veřejných služeb založených Muslimským bratrstvem spočíval primárně v plnění náboženských povinností *zakátu* a *da'wy*, která se zakládá na podporování náboženského uvědomění

---

² ANON., nedatováno. *The Avalon Project : Hamas Covenant 1988* [online] [vid. 2020-04-23]. Dostupné z: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hamas.asp.

a rozšiřování Islámu mezi nevěřící (Pascovich 2012: 126-129; Malka 2007: 111). Posilování palestinské komunity a osvobození Palestinských území od okupace byly proto vnímány jako dvě odlišné otázky, Hamás je však spojil a začal prosazovat poskytování veřejných služeb coby součást palestinského džihádu, což ostatně odráží i samotná Charta Hamásu (Malka 2007: 101).

Zatímco během první intifády měly veřejné služby spíše politický charakter a jejich cílem bylo posílit islámské hodnoty a vytvořit obraz Hamásu jako autentického zástupce palestinské populace, s podepsáním dohod z Osla se tento diskurz zmírnil a služby získaly více na komunitní dimenzi (Roy 2013: 84-93). Jejich náboženský charakter byl přitom stále viditelný. Síť institucí navázaných na Hamás se totiž často vyznačuje nejen personálním propojením, ale také svými hodnotami i diskurzem, který vzhledem k dominantnímu postavení Hamásu mezi ostatními islamistickými skupinami sám napovídá politickou příslušnost (ICG 2003: 10-11; Malka 2007: 98,105).

Představitelé těchto organizací přesto neustále zdůrazňují, že o politickou podporu nestojí a svou prestiž odvozují od profesionální úrovně a integrity. „Pokud budeme spolupracovat s konkrétní politickou stranou, ztratíme naši důvěryhodnost u společnosti, což by znamenalo neúspěch naší mise,“ vyjádřil se pro ICG ředitel Islámské charitativní společnosti v al-Bíra, Mahmoud Misleh (ICG 2003: 21).

Diskurz veřejných služeb se tak časem posunul od „islamizace“ k „profesionalizaci“, cíl governmentality ovšem zůstal. Služby mají i nadále ovlivňovat každodenní život Palestinců směrem k islámským ideálům, a posilovat tím komunitu, která se dokáže osvobodit od izraelského útlaku. Tato proměna přitom začíná u jednotlivce, zejména pak u mladé generace, které mají služby zvýšit životní úroveň, ale také změnit její normy chování tak, aby přijala islámské hodnoty za své (Malka 2007: 101). Jedině silná islámská společnost totiž může být podle Hamásu schopná osvobodit Palestinu a dosáhnout sociální spravedlnosti (Roy 2013: 68; Malka 2007: 99).

Kolektivní identitu postavenou na Islámu a pospolitosti se Hamás snaží šířit vytvářením holistické infrastruktury služeb, která doprovází Palestince ve všech oblastech materiálního i spirituálního života a splývá s lokální komunitou, což se mu daří. I díky tomu jsou služby v mnoha ohledech nepostradatelné (Hroub 2007: 19). Pracovníci v sociálních službách tak nejčastěji mluví o své práci jako o participaci na rozvoji silné občanské společnosti. Pravidelné návštěvy pracovníků v rodinách padlých bojovníků, příjemců služeb nebo i ve věznicích navíc vytváří pevné osobní vazby, které přirozeně formují společenství a poskytují „ostrůvky normality a stability v sociopolitickém kontextu chaosu, vytržení a bolesti“ (Roy 2013: 5, 51, 82).

Snaha prosadit islámské a nacionalistické normy do populace se však na aktivitách veřejných institucí jasně ukazuje. Aktivity žen a mužů bývají oddělené, účastníci profesních kurzů mají povinně hodiny islámské kultury a historie, a i členové fotbalového klubu v Hebronu se musí účastnit modliteb i

půstů. Klade se také důraz na morálku a disciplínu, stejně jako na proti-izraelské narativy a glorifikaci mučedníků padlých v boji s Izraelem (Roy 2013: 83; Malka 2007: 103-104).

Kromě rozsáhlých institucí přidružených u mešit, u nichž je náboženské zaměření zřejmé, se governmentalita nejvíce prosazuje ve vzdělání. Školy spojené s Hamásem tak například nabízí hodiny studia Koránu nad rámec běžné výuky, jindy ale prosazují netolerantní verze Islámu, v nichž odsuzují nevěřící i muslimy, kteří se neřídí principy prosazovanými Hamásem, jako je zahalování žen (Roy 2013: 81; ICG 2003: 22). Ve výjimečných situacích dochází také k „umravňování“ Palestinců na ulici kvůli náboženským prohřeškům, jako je pití alkoholu nebo soukromé schůzky s opačným pohlavím. Podle Hrouba tak vyrůstá silná generace ovlivněná právě těmito institucemi, pevně dodržující islámské zvyklosti a každodenní modlitby, odhodlaná za svou identitu bojovat (Hroub 2007: 28). Mezinárodní krizová skupina navzdory tomu upozorňuje, že se po převzetí kontroly nad Pásmem Gazy ze strany Hamásu neobjevily žádné výraznější snahy tamní populaci nátlakem islamizovat, například nahrazením zákoníku nebo škol vedených Palestinskou autonomií (ICG 2008: 15).

Celkový diskurz Hamásu nicméně vychází z jednoho základního konceptu, kterým je odpor coby suma politických, sociálních i vojenských aktivit směřovaných proti „sionistickým okupantům“. Osvobození Palestiny, o které Hamás usiluje, je podle něj možné jen prostřednictvím džihádu, který je individuální povinností každého muslima³. Sociální instituce, které upevňují roli Islámu v běžném životě Palestinců, a jsou tudíž součástí džihádu, se tím pádem podílejí na tomto národním boji také, čímž dochází opět k propojení náboženské a nacionalistické dimenze Hamásu (Roy 2013: 80).

Podobně jako v případě ustavení ideálního islámského státu se nicméně i v otázce islamizace a aktivního palestinského odporu diskurz Hamásu v posledních letech umírnil a opustil přísné dělení populace na „věřící/nevěřící“, případně „morální/nemorální“ (Hroub 2007: 24). Jak naznačila řada autorů, islamistický diskurz totiž v palestinské populaci tolik nerezonuje. Podle Sary Roy se islamistickým institucím podařilo udržet vliv i po dohodách z Osla ne kvůli přitažlivým vizím, ale jen díky inovaci služeb a sofistikovanosti veřejných organizací, které byly schopné efektivně pomoci Palestincům s jejich potřebami a nepodněcovaly další konflikt. Stejně tak jen menšina podporovatelů Hamásu souhlasí s jeho radikální ideologií a většina voličů stojí spíše při jeho institucích (Roy 2013: 87, 92, 188).

Úspěch Hamásu tak spočívá primárně v udržování jasného sdělení, které klade důraz na budování silné a solidární komunity, která není závislá na izraelských úřadech a představuje opak zkorumpovaných struktur PA (Pascovich 2012: 139). Právě takový diskurz uskutečňuje cíle

---

³ ANON., nedatováno. *The Avalon Project : Hamas Covenant 1988* [online] [vid. 2020-04-23]. Dostupné z: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hamas.asp.

governmentality Hamásu, protože formuje vize palestinské komunity směrem, který Hamásu vyhovuje. Veřejné služby se tím stávají technikou vládnutí a umožňují efektivně rozšířit ideu potřeby sociální pomoci pro palestinský národní boj a spojit ji s náboženským apelem. Islamizace obecného diskurzu o veřejných službách zároveň Hamásu poskytuje výhodu oproti sekulárním hnutím, a zajišťuje tak určitou míru podpory i prostor pro prosazování konzervativního islamistického programu (Roy 2013: 84; Malka 2007: 100-102). Dochází zároveň ke zformování paralelní islamistické autority, jejíž veřejně prospěšné aktivity mohou legitimizovat její násilí a posílit propagovanou ideologii (ICG 2003: 2). Ačkoliv ji nemusí populace přijmout jako celek, její dílčí normy a hodnoty jsou permanentně vtiskávány do každodenního života všudypřítomnými institucemi, a zajišťují tak Hamásu vliv nad populací.

Jak totiž naznačuje Malka, v prostředí, které je jedním z největších příjemců rozvojové a humanitární pomoci na světě, není tolik zásadní samotné doručování služeb, jako poskytování hodnot a identity, které dávají životu smysl a povznášejí ho nad všudypřítomný nedostatek (Malka 2007: 113).

3.1.5 Shrnutí

Hamás svou sít' veřejných služeb legitimizuje permanentním nedostatkem způsobeným izraelskou blokádou, ale i dlouhodobou neschopností Palestinské autonomie zajistit základní potřeby populace. Instituce napojené na jeho infrastrukturu tak mají nahradit nefunkční autoritu, pozvednout životní úroveň Palestinců a tím participovat na palestinském národním odporu. Ačkoliv bylo původním cílem governmentality Hamásu zřízení vlastního palestinského islámského státu, brzy se tato ambice zmírnila a nyní se soustředí se na vytvoření silné islámské, nacionální komunity.

Tuto kolektivní identitu se Hamás snaží prosadit zejména svou holistickou infrastrukturou veřejných služeb, která formuje palestinskou společnost každodenní přítomností a zdůrazňováním hodnot, jako je islámská morálka a nutnost boje s Izraelem. Ačkoliv se veřejné instituce k Hamásu otevřeně nepřiznávají, vedou příjemce služeb k jeho normám a hodnotám, ať už je to islámským vzděláváním ve školách a na profesních kurzech, dodržováním náboženských rituálů ve volnočasových aktivitách, glorifikací palestinského mučednictví nebo zdůrazňováním přísné morálky a proti-izraelských narativů. Snaha o subjektivaci populace a dosažení ideální společnosti je ovšem limitovaná jednak tím, že Hamás zdaleka nepokrývá všechny instituce veřejných služeb na Palestinských územích, jednak ochotou Palestinců přijímat radikální islamistickou ideologii, a nakonec i nejednotností Hamásu ohledně míry náboženského přesvědčování. Navzdory tomu se Hamásu podařilo alespoň islamizovat všeobecný diskurz tím, že spojil palestinský odpor s islámskými hodnotami.

3.2 Případ Hizballáhu

Hizballáh, v překladu „Strana boží“, patří dnes v Libanonu mezi zavedené politické aktéry. Původně ale skupina vznikla jako hnutí odporu, kterému izraelská invaze do Libanonu v roce 1982 dala příležitost odtrhnout se od umírněnějšího šíitského hnutí Amal a veřejně se přihlásit k dědictví íránské islámské revoluce a ajatolláhovi Chomejnímu jako nejvyšší autoritě. Díky íránským poradcům i několika účinným sebevražedným atentátům se členům Hizballáhu brzy podařilo získat pověst úspěšného bojovníka proti izraelským výpadům a předního ochránce šíitských zájmů (DeVore a Stähli 2015; Karagiannis 2009: 367-369) .

Nekompromisní přístup prvních deseti let existence skončil spolu s uzavřením Taífské dohody, která ukončovala občanskou válku, a nástupem Hassan Nasralláha do čela organizace. Skupina byl v důsledku okolností donucena přijmout pragmatictější přístup (*infitaḥ*) a přeměnit se alespoň částečně v organizovanou politickou stranu soutěžící ve volbách, zatímco militaristické křídlo Hizballáhu, *al-Muqawama al-Islamiyya*, pokračovalo v bojích proti izraelským jednotkám na jihu Libanonu, a to až do chvíle jejich úplného stažení (Karagiannis 2009: 365-367). Právě jih Libanonu spolu se severem údolí Bikáa a jižním předměstím Bejrútu, tzv. Dahíjou, dodnes tvoří hlavní lokality, kde Hizballáh působí (Daniel 2014: 37-38).

Kořeny sociální práce Hizballáhu pochází z Hnutí vykořeněných, založeného skupinou šíitských reprezentantů a náboženských představitelů v čele s Musou al-Sadrem nebo Sajidem Fadlallahem v druhé polovině 20. století. Právě to začalo poprvé vyzdvihovat otázku sociální spravedlnosti a budovat síť sociálních služeb, která od počátku vzniku Hizballáhu tvořila páteř jeho veřejných služeb (Harb 2010: 133; Catusse a Alagha 2008: 3)

3.2.1 Podmínky fungování

Libanonský stát dlouhodobě v doručování základních funkcí selhává. Už od dob občanské války státní infrastruktura pro zajišťování veřejných služeb chybí nebo nefunguje, takže dochází k častým výpadkům například vody nebo elektřiny. V roce 2015 dokonce neschopnost zajistit svoz odpadu, který se kupil na ulicích, vygradovala až do velkých demonstrací. Služby proto přebírají soukromé společnosti nebo náboženské a etnické komunity, kterých je v Libanonu oficiálně uznáváno sedmnáct a které díky sektářskému systému disponují určitou správní autonomií výměnou za proporcionalní zastoupení v úřadech a parlamentu (Apprioual 2016: 1-3).

Delegace veřejných služeb na nestátní aktéry ovšem výrazně posiluje klientelismus a korupci. Veřejné služby jsou z velké části nedostupné nebo nedosažitelné, což vede některé zajištěné Libanonce k vyhledávání drahých soukromých poskytovatelů, zatímco chudší část obyvatel se musí spolehnout na reprezentanty svých sekt. Politické strany, zastupující jednotlivé komunity, proto

vytváří paralelní struktury, které se řídí primárně logikou sektářské příslušnosti, loajality a politické aktivity, nikoliv kvalifikace, což dále podryvá legitimitu už tak slabého státu (Cammatt 2011; Apprioual 2016).

Poměr nestátních aktérů na zajišťování sociálních služeb se liší podle odvětví a regionu. Například ve zdravotnictví hrají stranické subjekty zásadní roli zejména v primární péči, nicméně i ve státních nemocnicích se pohybuje jen okolo 30 procent pacientů. Státem zřizované instituce jsou přitom obvykle charakteristické nízkou kvalitou a chybějícími prostředky i personálem, což v některých případech vede k záměrnému převádění institucí do rukou nestátních aktérů, jako v případě nemocnice Bint Džabal svěřené Hizballáhu (Cammatt 2011: 73-75; Daniel 2014: 40).

Komunity jsou tak závislé převážně na svých vlastních kapacitách, a to i ekonomicky. Šiitové, tvořící základní referenční skupinu Hizballáhu, byli ale v Libanonu dlouho opomíjenou skupinou a libanonskými „politickými vydeděnci“ (Harb 2010: 132). Masová migrace do měst, populační růst a spolu s tím rozšiřující se chudoba vedly mimo jiné i ke vzniku Dahíji, jižního předměstí Bejrútu, dříve známého jako chudinská a nerozvinutá čtvrť vzpírající se zákonům, jejíž většinově šiitští obyvatelé dosahovali asi 14 procent příjmů průměrného Libanonce. Dnes tato část města tvoří základnu Hizballáhu, kde sídlí i většina jeho institucí (Harb 2010: 128-130; Flanigan a Abdel-Samad 2009: 126-127).

3.2.2 Poskytování veřejných služeb

První iniciativy Hizballáhu poskytovat sociální služby se objevily už v průběhu 80. let. Ačkoliv v té době organizace zastávala radikální a militaristický přístup k prosazování vlastních idejí, vedením institucí jako Nadace pro mučedníky (*mu'assasat al-chadid*), starající se o rodiny padlých bojovníků, nebo Nadace pro zraněné (*mu'assasat al-jarih*) si brzy získala reputaci hnutí pro chudé (Catusse a Alagha 2008: 4-5; Flanigan a Abdel-Samad 2009: 124).

Metody i rozsah Hizballáhem zajišťovaných služeb se od ostatních od počátku odlišovaly. Jeho představitelé mohli jednak navázat na dobře vybudovanou infrastrukturu sociální práce zavedenou dříve al-Sadrem a jednak se na rozdíl od ostatních nestátních aktérů působících v této sféře, čerpajících hlavně ze státních zdrojů, nespolehají tolik na stát, ale čerpají z finanční pomoci Íránu, nábožensky podmíněných almužen nebo darů od šiitských diaspor v zahraničí. Díky tomu zůstává Hizballáh relativně nezávislý a disponuje větší legitimitou pro kritizování státu (Harb 2010: 133; Catusse a Alagha 2008: 7; Daniel 2014: 38).

Samotná síť Hizballáhu je velmi rozmanitá a zahrnuje desítky různých institucí. Většina z nich byla vytvořena podle íránského vzoru a má formu neziskových organizací, které jsou zaregistrované u

ministerstva vnitra. Jejich vazby k Hizballáhu se nicméně liší – některé spadají přímo pod jeho velení, zatímco jiné spojuje jen deklarovaná podpora (Catusse a Alagha 2008: 4; Fawaz 2000: 10).

Členění těchto institucí je různé. Některé se věnují primárně aktivitám spojeným s vojenským odporem, jako zmíněné Nadace pro mučedníky a pro zraněné, jiné se soustředí na problémy širší populace a potřeby specifických skupin (Harb 2010: 134-135; Fawaz 2000: 11). Celkově organizace zastřešují tři útvary – sociální, kam patří jedna z nejvýznamnějších organizací *Džihád al-Biná'* (Džihád v rekonstrukci nebo Rekonstrukční kampaň), zabývající se rozvojovými projekty zahrnující přestavbu zničených čtvrtí, dodávky vody nebo sběr odpadu; Islámskou společnost pro zdraví (*al-Hay'a al-sihhiyya al-islâmiyya*), spravující desítky zdravotnických a prevenčních center, nemocnice i instituce civilní obrany; a v neposlední řadě vzdělávací jednotku, kam patří několik škol a zajišťování finanční pomoci a stipendií. Součástí těchto služeb je také například pokrývání zdravotních nákladů, poskytování bezúročných mikropůjček, alokování přímé materiální pomoci nebo profesní školení. Pokud jsou navíc služby jinak placené, Hizballáh obvykle nevyžaduje žádný nebo jen minimální poplatek (Fawaz 2000: 11; Flanigan a Abdel-Samad 2009: 124-126; Catusse a Alagha 2008: 4-6).

Celkově se počet příjemců veřejných služeb a statků Hizballáhu odhaduje na 200 až 300 tisíc (Flanigan a Abdel-Samad 2009: 130). Zásadní roli v identifikaci potřebných příjemců přitom hraje znalost místních poměrů a důvěra, kterou zajišťují sítě jako Dobrovolné sestry (*al akhawat al moutatawe'at*). Ty sestávají obvykle z místních žen, které dohlížejí na využívání sociálních služeb a fungují jako prostřednice mezi rodinami a organizací, čímž garantují pohotovou reakci institucí na potřeby místních (Fawaz 2000: 20-23).

Právě přesná identifikace jedinců v nouzi vynáší Hizballáhu pověst aktéra, který se skutečně zajímá o nejhlubší problémy strádajících členů společnosti. Služby jsou navíc oceňované za vysokou efektivitu, flexibilitu a kvalifikované pracovníky, což se obzvláště v libanonském korupčním prostředí vymyká a propaguje kapacitu Hizballáhu vládnout (Harb 2010: 138; Flanigan a Abdel-Samad 2009: 131). Profesionalitu a dodržování mezinárodních standardů rozvojové práce ostatně oceňují i mezinárodní aktéři jako Světová banka, UNICEF, WHO nebo Evropská unie, kteří s Hizballáhem v tomto sektoru běžně spolupracují (Harb 2010: 138; Fawaz 2000: 14-16).

Kromě kvality doručovaných statků je pro Hizballáh charakteristické také holistické pojetí veřejných služeb. Jeho síť totiž pokrývá téměř všechny aspekty každodenního života, od práce přes zdravotnictví až po volnočasové aktivity. Kromě materiálního zajištění tak poskytuje také komplexní orientaci ve světě s jasnými významy a morálními hodnotami, čímž si zajišťuje silnější závislost cílové populace a zvyšuje svůj vliv v konkurenci s dalšími aktéry (Catusse a Alagha 2008: 10; Harb 2010: 137; Flanigan a Abdel-Samad 2009: 129).

3.2.3 Obecná legitimizace

Základním konceptem ideologie Hizballáhu je islámská doktrína *velájat-e fakíh* (česky *Vláda znalců islámského práva*) vyvinutá ajatolláhem Chomejním. Zahrnuje vytvoření islámského státu a náboženskou organizaci společnosti, podle níž se řídí i samotná struktura Hizballáhu (Karagiannis 2009: 367). Fundamentalistický charakter skupiny se projevuje nejen zatvrdelým prosazováním této doktríny, ale také binárním dělením světa na „utlačované“ a „utlačovatele“, strany dobra a zla, v jehož čele stojí Spojené státy a Izrael. Právě o jeho zničení a ochranu „utlačovaných“ přitom Hizballáh od svého počátku usiluje (Harb 2010: 126; Karagiannis 2009).

Řešení podle Hizballáhu spočívá v islámském světě s právy a svobodami garantovanými pro všechny muslimy, jehož prosazení ospravedlňuje dvěma rámci, upravenými podle konkrétního publika. Pro nešiiitské obyvatele je určeno zasazování boje do libanonského nacionalismu a panarabismu, zatímco šiitskému náboženskému jádru se hnutí snaží prezentovat jako zástupce Boha. Oba rámce se však často mísí a odkazují k pan-Islamismu a anti-imperialistickému hnutí, což Hizballáhu garantuje určitou mezinárodní podporu (Karagiannis 2009).

Zatímco v 80. letech Hizballáh prosazoval radikální program, občanskou neposlušnost a ustavení Islámského státu, s uzavřením Taífské dohody se jeho diskurz zmírnil a posunul od „nelegitimnosti“ libanonského systému k jeho „neférovosti“ (Alagha 2011: 208-210; Karagiannis 2009: 371-372). Prosazovaným programem tak začal být například občanský smír, spravedlnost nebo podpora politické participace. Zásadními koncepty nicméně zůstala ochrana utlačovaných vrstev, stejně jako dosažení sociální spravedlnosti a socioekonomického rozvoje, který má být cílen na nemajetné a sociálně slabé Libanonce. Ambice vytvoření Islámského státu podle Alaghy (2011) sice zůstala, ale stala se spíše politickou ideologií než skutečným programem (210). Islamismus, který prosazuje Hizballáh, se totiž váže spíše k lokálnímu kontextu a spolu s apelem na vytvoření koherentní společnosti postavené na sdílené identitě tak funguje jako jakási forma nacionalismu (Ali 2017).

3.2.4 Diskurz veřejných služeb jako technika governmentality

Ačkoliv první služby Hizballáhu mířily primárně na pozůstalé, aby se bojovníci nemuseli bát o jejich zajištění a byli odhodlaní se obětovat (DeVore a Stähli 2015: 14), s rostoucí komplexností pomoci se cíle těchto služeb začaly rozrůstat.

Instituce patřící do sítě Hizballáhu se k jeho politice otevřeně přiznávají. Samy o sobě mluví jako o „organizacích odporu“ a svou podporu vojenskému vzdoru manifestují například vyvěšováním fotek padlých bojovníků Hizballáhu ve veřejných prostorech (Fawaz 2000: 9-10). Odpor zde odkazuje na boj „utlačovaných“ proti „utlačovatelům“ (Izraeli, západním mocnostem), jenž má vést k posílení utiskovaných a vybudování „společnosti odporu“ (*mujtama' al'muqâwama*), schopné veškerému

útlaku odolat. Právě ta představuje základní cíl, k němuž governmentalita sociálních institucí Hizballáhu směřuje (Catusse a Alagha 2008: 4).

Odpor Hizballáh chápe jako komplexní koncept zahrnující politickou, vojenskou i sociální dimenzi. Jde současně o ozbrojený i spirituální džihád a boj za osvobození od útlaku a nespravedlnosti, které přesahují i do posmrtného života (Harb 2010: 136). V očích Hizballáhu je proto povinností každého šiíta podílet se na odporu v každodenním životě, a rozšiřovat ho skrz symboly a praktiky v komunitě dál (Harb a Leenders 2005: 190). Účast na veřejných službách se tím stává součástí komunitního odporu a získává na prestiži. Jak to vyjádřil jeden z pracovníků v *Džihád al-Biná'*, „nejvyšší forma věrnosti je vojenský odpor. Odtud potom proniká k nám do všech organizací. Všichni se snažíme pomoci, jak jen můžeme“ (Fawaz 2000: 24). Stejně jako projekty podporující soběstačnost rodin slouží jen jako „prostředek“ k dosažení silné alternativní společnosti, tak i vzdělávací instituce mají za cíl „přetvořit strukturu šiitské společnosti“ podle islámských ideálů (Fawaz 2000: 19; Harb a Leenders 2005: 188). Podobně i jedna z publikací Hizballáhu referuje o sociálních službách jako o „daru za loajálnost“, přičemž ale loajálnost neznamená voličskou podporu, ale účast v odporu (Flanigan a Abdel-Samad 2009: 130). Ideologie odporu se v tu chvíli stává „způsobem žití“, metodologií, která se projevuje ve všech oblastech života a která tudíž řídí i logiku poskytování veřejných služeb (Harb a Leenders 2005: 190).

Organizace služeb i celého hnutí přitom vychází ze zmíněné doktríny *velájat-e fakih*, která představuje ústřední pilíř požadované společnosti. Její hodnoty, které jsou dětem v islámských školách vštěpované od útlého věku v pohádkách i v hodinách, mají vést k posílení společenské soudržnosti, šiitské identity a následného vytvoření „islámského prostředí“ (*al-hala al-islamiyya*) (Harb a Leenders 2005: 192; Ali 2017: 54). „Islámské prostředí“ se zakládá na náboženské organizaci společnosti, dodržování islámských principů a morálky, ale také na společnosti odporu. Reprezentuje tak nejen referenční rámec všech aktivit Hizballáhu, ale také prostor, kde se jednotlivé koncepty sjednocují v ucelenou vizi ideální společnosti, v materiální rovině symbolizované holistickým charakterem sociálních služeb Hizballáhu (Harb 2010: 125-127; Harb a Leenders 2005: 190-192; Ali 2017: 67).

Principy tohoto „prostředí“ se vtiskávají do každodenních praktik, zvyků a norem, které Hizballáh prostřednictvím svých sociálních služeb uplatňuje, ať už jde o jazyk, oblečení a chování nebo prosazované hodnoty. Například Dobrovolné sestry (*al akhawat al moutatawe'at*) se proto musí už při pohovoru pevně přihlásit k politickým cílům Hizballáhu a následně dodržovat způsob oblékání určený ajatolláhem Chomejním, zakrývající bradu i čelo. S muži si navíc nesmí podat ruku a při pozdravu používají vždy formální *al salam alaikum*, čímž jasně reprezentují ideologii Hizballáhu a rozšiřují ji do rodin, kam dochází (Fawaz 2000: 24-25). Prezident Nadace pro zraněné naopak popisuje, jak se Hizballáh účastní každodenního chodu rodiny, když učí rodiče, jakým způsobem vychovávat děti, a

prosazuje také jejich náboženské vzdělání a znalost „odporu“ (Ali 2017: 53). Možnost prosazovat své hodnoty má ostatně Hizballáh i v rekonstrukčních programech, které rozšiřují obrazy Hizballáhu a kde je pomoc závislá na doporučení místního zástupce Hizballáhu (Flanigan a Abdel-Samad 2009: 132-134; Harb 2010: 140-146).

Významným tématem diskurzu sociálních služeb je nicméně vedle islámských hodnot také nastolení sociální spravedlnosti (*'adala*). Dědictví Musy al-Sadra se projevuje v apelech na mobilizaci a uplatnění nároku na spravedlnost pro slabé a vyděděné, nezávisle na náboženské příslušnosti (Catusse a Alagha 2008: 2). Sociálně slabí přitom pro Hizballáh představují „oběti opresivních struktur“ a účastníky odporu, jejichž zoufalá situace je způsobena čistě státem a jeho „diskriminativní“ politikou (Fawaz 2000: 25). Právě tu „musí“ Hizballáh napravovat poskytováním vlastních služeb. Jejich pracovníci jsou na tuto kapacitu a nezávislost na státu hrdí a chápou svou práci jako „lidskou povinnost“ pomáhat a budovat „sociálně spravedlivou společnost odporu“ (Flanigan a Abdel-Samad 2009: 129-131; Fawaz 2000: 24-25). Úspěšná přeměna historického pocitu šíitského ukřivdění na diskurz solidarity, spravedlnosti a hrdosti na komunitu zde dokazuje, jak se Hizballáhu pomocí diskurzivní governmentality daří prosazovat své hodnoty cílové společnosti do celkového charakteru poskytovaných služeb (Harb a Leenders 2005: 190-191).

Jednotnost a propojenost „odporu“ a islámských hodnot se sociálními službami totiž v neposlední řadě prezentuje aktivity Hizballáhu jako nutné a potřebné, a pomáhá tak účinněji působit na cílovou populaci a mobilizovat ji. Ačkoliv totiž Hizballáh tvrdí, že jsou jeho instituce otevřené všem a založené na potřebě, cílí zejména na chudší část šíitské komunity, která byla ztlačena válkou více než jiné skupiny, a reaguje tak na akcent na sociální nespravedlnost silněji. (Fawaz 2000: 19; Flanigan a Abdel-Samad 2009: 127-133).

Jak shrnuje Mona Fawaz (2000), ideologie prostupuje všemi činnostmi Hizballáhu a je jeho nedílnou součástí, vytvářející pevnou organizační kulturu, která je neoddělitelně spjatá s politikou strany (2). Prostřednictvím sociálních služeb se Hizballáhu daří do každodenního života rozšiřovat vlastní hodnoty, normy a ideje, které formují jak poskytované služby, tak cílovou populaci a uvažování o komunitě. Diskurz tím odhaluje governmentality Hizballáhu, která má za cíl posílit kolektivní identitu a vytvořit jednotnou, silnou islámskou společnost odporu (Harb a Leenders 2005: 190-193).

Jak ovšem upozorňuje řada ze zmíněných autorů, je důležité si uvědomit, že tato otevřená politika Hizballáhu může vést i k odmítnutí těchto služeb, což limituje jeho vliv na populaci. Hizballáh má proto svou sítí sociálních služeb možnost formovat nemalou část libanonské populace podle svých představ, nicméně nemá (zatím) možnost ovládat populaci kompletně. Skupina si ostatně nejspíš uvědomuje toto své omezené pole působnosti, což se odráží i na jejím pragmatickém přístupu a ochotě ke kompromisu v rámci libanonského politického režimu.

3.2.5 Shrnutí

Hizballáh obhájí své veřejné služby neschopností libanonského státu zajistit svým obyvatelům základní potřeby a služby. V důsledku toho podle něj vzniká třída opomíjených a strádajících Libanonců, jimž Hizballáh dává hlas a poskytuje potřebnou pomoc. Cílem Hizballáhu je ovšem nejen pomoci sociálně slabým, ale také posílit kolektivní identitu a ustavit islámskou společnost, která je spravedlivá a mírumilovná. Jde zároveň o společnost odporu, vzdorující vlivu „utlačovatelů“ představovaných Izraelem a západními mocnostmi.

Hizballáhu se daří prosazovat do libanonské společnosti své hodnoty a významy několika způsoby. Využívá k tomu vizuální materiály, jako jsou fotky a obrazy mučedníků ve veřejném prostoru, rekonstrukční programy nebo svou síť veřejných služeb (Harb 2010: 140-146; Marei et al. 2018). Instituce poskytující tyto služby dávají jasně najevo svou příslušnost a vyznávané hodnoty, jimiž v některých případech podmiňují i účast na službách (např. u Dobrovolných sester). Příjemci služeb jsou tak těmito hodnotami přímo ovlivňováni a vedeni ke kooperaci, ať už ve formě tichého souhlasu s ideologií, politické podpory nebo spolupráce s dalšími organizacemi Hizballáhu. Dochází tím k částečné subjektivaci libanonské populace, která je nicméně omezená počtem příjemců, možností odmítnutí služeb právě kvůli jejich ideologickému podtextu, ale i samotnou formou legitimizace. Nábožensko-ideologický diskurz, který tuto subjektivaci umožňuje, se totiž zaměřuje primárně na libanonské Šíity a jeho vliv na ostatní části populace proto nemusí být nutně stejně silný.

3.3 Případ Islámského státu

Organizace se zrodila v roce 2003 v prostředí radikálního sunnitského odporu vůči americké okupaci Iráku. Pod vedením Abú Musaba az-Zarkáviho se přihlásila k věrnosti Al Kaidě, jméno Islámského státu v Iráku (ISI) ale deklarovala až o tři roky později (Günther a Kaden 2016: 2; Westphal 2018: 22-23). Právě tehdy se skupina začala poprvé prezentovat jako stát, nikoliv pouhá skupina, a v roce 2007 poté jmenovala svůj první ministerský kabinet. Její aktivity ovšem spočívaly zejména v teroristických útocích a kriminální činnosti a koncentrovaly se hlavně v okolí Mosulu a provincie Ninive (Al-Tamimi 2015: 119-120).

Zásadní zlom přišel v dubnu roku 2013, kdy al-Bagdádí využil syrské války a jednostranně vyhlásil spojení ISI se syrskou Frontou an-Nusrá, která spojení odmítala a na rozdíl od ISI, který věrnost vypověděl, se hlásila k Al Kaidě. Přesto došlo k vyhlášení Islámského státu v Iráku a Sýrii (ISIS), jemuž se následně s pomocí různých koalic dařilo zabírat široká, obvykle sunnity obývaná území v Sýrii i v Iráku, včetně Mosulu, a spolu s tím zakládat první skutečně správní systémy. Celá organizace se následně konsolidovala vyhlášením chalífátu v létě 2014 (Al-Tamimi 2015: 121-124; Westphal 2018: 23).

V průběhu let 2015-2016 dosahovala vláda Islámského státu svého vrcholu a kontrolovala území s populací okolo 7 milionů (Ünver 2018: 43). V důsledku boje se širokou mezinárodní koalicí nicméně začal ISIS ztrácet a postupně přišel o všechna kontrolovaná území jak v Iráku (2017), tak v Sýrii (2019). V současnosti skupina operuje především skrz decentralizované jednotky, které působí převážně v odlehlých oblastech Iráku i Sýrii, kde se živí různými kriminálními činnostmi a sporadicky organizují útoky (ICG 2019).

3.3.1 Podmínky fungování

Islámský stát od počátku těžil z neuspokojivé atmosféry v Iráku. Americká invaze nejenže spustila silný odpor části irácké společnosti, ale také proměnila rozložení sil mezi iráckými šíity a sunnity, kteří ztratili privilegované postavení a obávali se o budoucí vývoj. Řada z nich proto přistoupila k džihádistickému boji proti okupantům navzdory ideologickým rozporů, a posílila tak i řady Islámského státu (Westphal 2018: 23).

Sektářské dělení se následně ještě prohloubilo během autoritářské vlády Núrího Málíkího, která sunnity marginalizovala a diskriminovala, a podněcovala tím dlouhodobé pocity křivdy. Státní instituce byly navíc slabé a systém provázela vysoká míra korupce, takže stát nebyl v důsledku mnohdy schopný vykonávat některé základní funkce, což vedlo k dalšímu zpochybnění jeho autority (Mehmetçik a Kurşun 2018: 58; Westphal 2018: 23).

Situace v Sýrii nahrávala expanzi Islámského státu ještě více. Probíhající občanská válka, nefunkční stát i sektářské dělení umožňovalo ISIS zabírat území a upevňovat svou moc, protože v chaotickém prostředí představovala vláda islamistů relativní klid a bezpečí. Jak v Iráku, tak v Sýrii proto Islámský stát nastupoval coby alternativa vůči státu a ostatním aktérům, kteří selhávali v zajištění bezpečí i základních potřeb obyvatel (Günther a Kaden 2016: 2-3; Mehmetçik a Kurşun 2018: 58). Příklad bezpečí se ovšem týkal v podstatě jen sunnitských Arabů. Jiné náboženské nebo etnické skupiny, jako jsou jezídové, křesťané, šíitové nebo Šabakové, naopak před islamisty prchaly, protože byly v jejich očích bezvěrci či přímo „uctívači Satana“, kteří měli buď konvertovat k Islámu, nebo byli zabiti či prodáni (Hanish 2015: 7-9).

Významný faktor v postupu Islámského státu proto představovaly koalice s lokálními sunnitskými kmeny i s bývalými představiteli baathistického režimu. Spolupráce s představiteli sunnitských komunit zajišťovala Islámskému státu zdroje, potenciální bojovníky i legitimitu u obyvatel, zatímco komunity získaly záruku relativního bezpečí. Bývalí členové iráckého baathistického režimu naopak hledali možnosti svržení nového šíitského režimu, a poskytovali tak Islámskému státu přístup k bezpečnostním složkám i jejich znalosti (Günther a Kaden 2016: 5-8). Islámský stát tak díky absorpci těchto vlivů a pevné hierarchii mohl stavět na už vytvořených strukturách a nemusel se spoléhat čistě na vlastní zdroje. Rychle se měnící a různorodé prostředí navíc vedlo k tomu, že se Islámský stát rozvíjel coby síť propojená nikoliv pevnými hranicemi, ale primárně ideologií, jejíž teritorium je možné měnit v závislosti na potřebách a okolnostech (Mehmetçik a Kurşun 2018: 60).

3.3.2 Poskytování služeb

Veřejné služby začal Islámský stát zajišťovat teprve ve chvíli, kdy už dané území ovládal. První sofistikovanější systémy veřejných služeb se proto objevily až mezi lety 2013 a 2014 (Al-Tamimi 2015: 120).

Správní systém byl na územích Islámského státu centralizovaný a spadal pod 14 ministerstev, tzv. Diwany. Ty měly rozdělené gesce financí, zdravotnictví nebo vzdělávání, ale také veřejných služeb (*Diwan al-Khidamat*), kontroly mešit a *da'wy* (*Diwan al-Da'wah wa al-Masajid*) nebo veřejné morální policie (*Diwan al-Hisbah*) (Al-Tamimi 2015: 124). Ustavené veřejné služby sledovaly primárně dva cíle, *hisbu* a *da'wu*. *Hisba* představuje náboženský apel na uplatňování a vymáhání islámských zákonů obvykle náboženskou policií, což má ve společnosti podporovat dobro a udržovat ji spořádanou a efektivní, zatímco *da'wa* je principem apelujícím na rozšiřování víry nenásilným způsobem prostřednictvím veřejných osvětových kampaní nebo přesvědčování (Ünver 2018: 42; Kadercan 2019: 10).

Tyto principy přitom tvořily důležité fáze i při samotném dobývání nového území, které obvykle začínalo sběrem informací, následovaným vojenskou akcí a poté činnostmi *da'wy* a *hisby*, které byly posledním krokem před zřízením definitivní vlády Islámského státu (Kadercan 2019: 10). Častým nástrojem pro převzetí kontroly či vyhnání konkurujících aktérů byly také například výroba a prodej chleba, který Islámský stát prodával levněji, než za kolik byl k dostání na černém trhu (Al-Tamimi 2014: 11).

Da'wa kanceláře byly zakládány od roku 2013 a zastávaly více funkcí. Sloužily nejen k distribuci propagačních materiálů nebo billboardů, které naváděly k morálnímu chování a dodržování šarií, ale fungovaly také jako centrum náboru nových členů a sběru informací. K těmto kancelářím byly také nezřídka připojovány Šaría instituty, které zajišťovaly zejména náboženské vzdělávání, kam mohly docházet i ženy. Vedle toho vznikal také justiční systém, skládající se z Výborů ctnosti a neřesti/Islámských soudů, které mohly vyřizovat svatby i vydávat omezení na oblečení žen, a to i v době, kdy se Islámský stát dělil o autoritu s dalšími aktéry (Al-Tamimi 2015: 121-123).

Uplatňování *hisby* šlo potom ruku v ruce s upevňováním administrativní kontroly, zahrnující stále tvrdší vymáhání šarií a rozšiřování vlajek Islámského státu, ale také rekonstrukci mešit, parků a jiných veřejných budov jako nemocnice v al-Tabqa nebo údržbu elektrické sítě. Islámský stát se také po převzetí kontroly staral o obnovení části ekonomiky a pomoci průmyslu, jako byly farmy nebo dřevozpracovatelské dílny a další (Ünver 2018: 42; Zelin 2015: 91).

Pro administrativu těchto veřejných služeb začaly postupně vznikat Islámské servisní výbory, které spadaly pod příslušné Diwany a staraly se o dodávky elektřiny, financování zdravotnictví, ale také úklid ulic nebo dostatek potravin apod. (Al-Tamimi 2015: 123). Do této sítě spadalo také vzdělávání, které Islámský stát postupem času formoval stále silněji. Jeho kapacity ovšem nestačily na přebudování celého systému, a často přebíral již existující oddělení a instituce spolu s jejich zaměstnanci místo toho, aby budoval nové. To byl případ i Univerzity v Mosulu, jejíž osnovy Islámský stát nedokázal vyměnit kompletně, a tak jen některé přejmenoval, nebo zrušil (Al-Tamimi 2015: 125).

Islámský stát vedle toho poskytoval dávky v nouzi, staral se o sirotky a o chudé a někdy vytvářel i vlastní bytovou politiku nebo územní plány. V některých městech byly dokonce zřizovány kanceláře, kam mohli obyvatelé doručovat své stížnosti ohledně chování jiných členů Islámského státu, což mělo vytvořit dojem zodpovědnosti a spravedlnosti. Šíře a úroveň poskytovaných služeb ovšem nedosahovala na všech kontrolovaných územích stejné úrovně kvůli nedostatečné centralizaci i měnícím se podmínkám. Přesto postupem času jeho vládnutí dosahovalo vysoké komplexnosti a ve srovnání se selhávajícími státy dosahovalo nejen kvalitnější a efektivnější úrovně, ale také vyšší legitimacy u populace. (Khalaf 2015: 60-61; Al-Tamimi 2015: 123).

Financování veřejných služeb bylo stejně jako organizace samotná financované zejména obchodováním s ropou, pašováním a krádežemi nebo vydíráním. Po získání kontroly nad vlastním teritoriem pocházely zisky také z daní, včetně *zakátu*, nebo násilným vymáháním peněz na check-pointech u silnic (Mehmetcik a Kurşun 2018: 59). Celá ekonomika Islámského státu byla proto postavená na násilném vymáhání a vyvlastňování, a tudíž nepříliš udržitelná, nicméně zaměřená tak, aby vnější sankce postihly jako první ty nejchudší a zranitelné, což mělo nepřátelské země odrazovat od útoků (Khalaf 2015: 44-45).

3.3.3 Obecná legitimizace

Ideologie Islámského státu vychází z džihádistického salafismu, formy sunnitského fundamentalismu volajícího po revolučních změnách, návratu společenského uspořádání z dob Proroka Mohameda a vyhlazení odpadlíků, kteří tyto principy nerespektují. Mezi odpadlíky a nepřátele přitom patří nejen západní mocnosti, jejichž vliv se Islámský stát snaží potlačit, ale také arabští státní představitelé a kdokoliv, kdo nedodrží radikální pojetí Islámu, jak ho prosazují právě salafisté (Westphal 2018: 24-26).

Cílem ISIS je proto ustavení chalífátu coby jediné legitimní a posvátné formy politického uspořádání, jejíž pravidla se odvíjí primárně od Koránu a práva šaría. Zástupci Islámského státu zde zároveň vystupují jako reprezentanti boží vůle, jejichž autoritu nelze zpochybňovat, čímž vytváří z věrnosti chalífátu náboženskou povinnost pro všechny muslimy (Günther a Kaden 2016: 8-9). Práví muslimové se proto musí dle této logiky přestěhovat do „oblasti Islámu“ (*hijra*), pokud v ní už nežijí, a následně vést ozbrojený džihád, kterým jediným lze dosáhnout ideální, skutečně islámské společnosti očištěné od odpadlíků a nepřátel (Westphal 2018: 24-25).

Symbolika ISIS obecně odkazuje ke třem základním konceptům: k principu jednoho Boha a Islámu jako jediného náboženství (*tawhid*); k loajalitě Islámu a muslimské obci (*ummě*) a odmítnutí všech, kteří toto nerespektují (*al-wala' wa'l-bara'*); a nakonec k obžalobě z nevěry cílené na všechny odpadlíky (*takfir*) (Westphal 2018: 24-26). Samotná veřejná vystoupení a zprávy Islámského státu pak propagují zejména témata armádního postupu a vítězství, jeho vládnutí, *da'wa* a *hisby*, podpory chalífátu a také obrazy nepřítelů, jemuž ISIS vždy věnuje několik stran na konci svého časopisu *Dabiq* (Zelin 2015: 90).

3.3.4 Diskurz veřejných služeb jako technika governmentality

Veřejné služby hrály ve strategii ISIS významnou roli už při obsazování území. Ještě před zabráním teritoria sbíral Islámský stát informace nebo sjednával spolupráci s místními klany. Právě tehdy využíval principu *da'wa* k formování budoucích subjektů své moci a rozšiřoval svou ideologii a pojetí Islámu skrz dobročinné aktivity, aby si podmanil místní obyvatele. V druhé fázi, kdy území

ovládal, se potom soustředil na složitější administrativní úkony a silnější subjektivaci, která spočívala v morálním dohledu a intenzivnějším náboženském apelu prostupujícím všemi službami, čímž populaci přesvědčoval o své kapacitě vládnout (Ünver 2018: 40-41).

Veřejné služby nebo rekonstrukční práce následně fungovaly primárně jako propagační obrazy, jimiž Islámský stát prezentoval své úspěšné vládnutí. Území spadající pod černou vlajku Islámského státu bylo prezentované jako prosperující, kde vládne spravedlnost a kompetence právě díky institucím ISIS. Ve videu nazvaném „Služby poddaných #1“ jsou tak například prezentováni tři muži, kteří vychvalují život pod nadvládou Islámského státu a popisují, jak se díky němu zvedla životní úroveň obyvatel, vyčistily se ulice a zavládl klid a bezpečí. Jak uvádí Zelin, Islámský stát se tím snažil hlavně vytvořit obraz normálního života, a to navzdory probíhající válce v okolí (Zelin 2015: 91-92).

Ačkoliv samotné sociální služby nezískávaly ve výstupech Islámského státu zdaleka takový prostor, jako válečné úspěchy nebo ideologické principy, už v prvním čísle *Dabiq* se uvádí, že ISIS věnoval „miliony dolarů na služby, které jsou pro muslimy důležité“, aby zajistil „dostupnost potravin a zboží na trhu, zejména chleba“ (Dabiq 1: 12). I v dalších číslech potom ukazoval, jak prostřednictvím Diwanu rozděluje *zakát* mezi potřebné a vytváří pro tyto účely seznamy rodin v nouzi (například Dabiq 1: 13; Dabiq 2: 36; Dabiq 12: 47-48). Kromě *zakátu* se Islámský stát prezentoval také svou péčí o sirotky nebo o chudé, jimž daroval maso během ramadánu (Dabiq 2: 35-38), a nechyběly ani výjevy z běžného úklidu ulic, domova pro seniory nebo onkologické léčby pro děti coby doklad kvalitní zdravotnické péče (Dabiq 4: 28-29).

Důraz na vysokou úroveň života v chalífátu se v diskurzu ISIS často opakuje. Kromě snahy přilákat nové příchozí totiž takový diskurz reprezentuje morálku, kompetenci a kapacitu Islámského státu dosáhnout takové ideální společnosti, kterou prosazuje. Obraz ISIS jako dobrého vládce je dokládán zejména *hisbou*, tedy dohlížením na dodržování šarií, což zahrnuje nejen zabavování zakázaného alkoholu nebo tabáku, ale také zavírání obchodů během modliteb nebo kontrolu kvality zboží prodávaného na trhu (Zelin 2015: 92). Právě scény vykonávání „spravedlnosti“ nad provinilými, jako je usekávání ruky zlodějům nebo kamenování cizoložníků, se objevují téměř v každém vydání *Dabiqu*, a upevňují tak jeho autoritu.

Demonstrativní disciplinace ostatně probíhala i na tělech náboženských nebo etnických minorit, které byly po zajetí nucené ke konverzi k sunnitské verzi Islámu, nebo je čekaly masové popravy, mučení nebo sexuální otroctví. Fotografie nebo články následně ISIS publikoval jako důkaz, jakým způsobem zachází s lidmi, kteří odmítají jeho víru, jako v případě masové popravy koptských křesťanů (Dabiq 7: 30-32). Známým případem zotročení tisíců jezidských žen se ISIS dokonce chlubil článkem „Vzkříšení otroctví“, kde ho obhajoval jako adekvátní reakci na „odpadlictví“ vycházející ze šarií (Dabiq 4: 14-15; Neer a O'toole 2014: 145-146).

Ústřední role Islámského státu v každodenním životě populace měla totiž spočívat v principu „přikazování správného a zakazování špatného“, který vychází z Koránu. Tento společenský rámec zařazuje sociální služby mezi náboženské povinnosti, takže se přirozeně řídí hodnotami, jaké Islámský stát vyznává, tedy ideologií radikálního salafismu. Stavba veřejné infrastruktury, zajišťování přístupných zdravotnických služeb, ale i vynucování vlastního justičního systému a regulace veřejné morálky se tak stává součástí budování silné a morální komunity pravých muslimů (*ummy*), která je jedním z pilířů ideální společnosti Islámského státu (Günther a Kaden 2016: 9, 15-17).

Umma, obecně „národ“ nebo „komunita“, představuje v tomto kontextu „kolektivní muslimskou identitu“, jejíž členové jsou čestní, spravedliví a správní věřící. Identita jednotlivce zde přitom splývá s identitou celku, a prospěch jednoho proto znamená i prospěch všech (Arosoaie 2017: 281-283). Tato komunita je zároveň konstitutivní pro cílový chalífát, protože bez její podpory a věrnosti ztrácí legitimitu, a proto je její vytvoření pro ISIS zásadní (Pelletier et al. 2016: 875). *Umma* navíc představuje odkaz k idylickým dobám Proroka Mohameda. Odvolávání se k ní je tak apelem na muslimy, aby se připojili k boji Islámského státu a návratu spravedlivé společnosti, která „setřese nečestné oděvy, oklepe prach ponížení a hanby“ a přinese vítězství Islámu, čímž Islámský stát využívá hlubokých pocitů ukřivdění, zakořeněných nejen mezi iráckými sunnity (Westphal 2018: 27-28).

O rozšiřování této governmentality a správných hodnot se staraly zejména aktivity *da'wa*, které šířily salafistické hodnoty a významy do společnosti skrze komunitní setkávání, distribuci letáků nebo billboardů navádějících ke správnému chování a rozdáváním dáreků dětem, čímž zprostředkovávaly Islámskému státu přímý kontakt i vliv nad populací (Al-Tamimi 2014: 16; Zelin 2015: 92). Ještě silněji se ovšem governmentality vepisovala do vzdělávacího systému. Žáci v něm byli rozdělení podle genderu a museli nosit zahalující oblečení. Studium pak vycházelo z osnov Saúdské Arábie a soustředilo se téměř výhradně na studium Koránu, Sunny a historie Volených chalífů, zatímco všechna potenciálně nežádoucí témata včetně sociálních a přírodních věd byla vyřazena (Al-Tamimi 2014: 16; Günther a Kaden 2016: 16).

Působení na těla obyvatel žijících pod kontrolou Islámského státu rostlo spolu s časem a silou organizace, až Islámský stát určoval nejen způsob oblékání nebo jednání na veřejnosti, ale také kontakt žen a mužů (Al-Tamimi 2015: 123). Pomocí všudypřítomného násilí i dominantního diskurzu se mu tak podařilo disciplinovat populaci a následně ji donutit přijmout jeho hodnoty a ideologii postavené na pevné dichotomii posvátného a bezbožného, která dodávala populaci jasné významy, kategorie i vize budoucnosti, čímž se populace governmentalizovala. Diskurz ISIS zároveň jasně stanovoval mocenské pozice, což upevňovalo také jeho legitimitu (Arosoaie 2017: 292).

Podpora obyvatel se zároveň odvíjela od úspěšně použitých rámců reagujících na existující pocity křivdy a nespokojenosti s dosavadními podmínkami života, které byly plné války a chaosu, z nichž mohl Islámský stát vycházet jako slibná lepší alternativa zajišťující bezpečí i kvalitnější veřejné služby (Khalaf 2015: 62; Mehmetçik a Kurşun 2018: 58). Governmentalizační diskurz proto prezentoval Islámský stát jako aktéra, který vyslyšel potřeby obyvatel a hodlá se postavit proti pokračujícímu ponižování tím, že vytvoří novou morální, prosperující společnost pod vedením chalífy (Mehmetçik a Kurşun 2018: 68; Westphal 2018: 28, 30).

Limit samotného diskurzu ovšem představuje fakt, že vláda Islámského státu spoléhala do velké míry na používání brutálního a odstrašujícího násilí, které nedávalo obyvatelům příliš na výběr. Techniky rozšiřující salafistické hodnoty se tak uplatnily v místech, kde se ISIS musel o autoritu dělit, později ovšem ISIS využíval především svého dominantního postavení a silné kontroly (Khalaf 2015: 60).

3.3.5 Shrnutí

Veřejné služby sloužily Islámskému státu od počátku jako důkaz jeho úspěšného vládnutí a správné morálky. Před tím, než ISIS konkrétní území ovládl, měly veřejné služby reprezentovat a šířit jeho ideologii a ukázat ho jako lepší alternativu vůči selhávajícímu státu. Po převzetí kontroly měl potom obraz veřejných služeb dokazovat, jak vysoké úrovně života a morální, zbožné společnosti dokáže Islámský stát dosáhnout. Celkově však diskurz mířil na vytvoření kolektivní identity *ummy*, komunity ctihodných, spravedlivých a pravých muslimů, která se odkazuje k transcendentním hodnotám a tvoří základ prosperujícího chalífátu.

Vize a hodnoty této ideální společnosti Islámský stát nejdříve šířil do veřejného prostoru i mezi komunitu prostřednictvím vlastních institucí a symbolů, jako byly kanceláře *da'wa*, Výbory ctnosti a neřesti, jeho černá vlajka nebo moralizující billboardy. Po převzetí kontroly nad konkrétním teritoriem se ale governmentalita přesunula i do ostatních veřejných institucí, které se musely podřizovat nařízením a normám určeným Islámským státem, a doplňovaly tak jeho komplexní mocenský aparát. Využíval přitom existujících pocitů zneuznání, ukřivdění nebo úpadku společnosti, které posilovaly jeho vlastní narativ. Je ovšem otázka, do jaké míry byl samotný diskurz efektivní, vzhledem k tomu, že strategie Islámského státu stála na brutálním násilí, které nenechávalo populaci příliš prostoru na výběr.

Závěr

Práce měla za cíl porovnat, jaké jsou rozdíly v diskurzu o poskytování sociálních služeb Hamásu, Hizballáhu a Islámského státu. Výsledky srovnání přinesly kontrast kontextů, který odráží rozdíly v chápání veřejných služeb stejně jako závislost aktérů na podmínkách, v nichž působí. Využití konceptu governmentality zároveň přineslo novou perspektivu na nahlížení veřejných služeb, díky čemuž je bylo možné propojit s politickými cíli aktérů, a odhalit tak jejich uvažování o společnosti.

Skupiny shodně obhajují své veřejné aktivity jako pomoc obyvatelům, kteří jsou opomíjeni a nedostává se jim kvalitních služeb, z čehož mají aktéři vycházet jako lepší alternativa. Zároveň se ukázalo, že všechny tři analyzované skupiny pojmají své veřejné služby jako součást governmentalizačních praktik, jimiž do společnosti nenásilně prosazují své hodnoty a normy, čímž formují subjekty svého vládnutí směrem k ideální společnosti, které se snaží dosáhnout.

Veřejné instituce patřící do jejich islamistické infrastruktury totiž vychází ve své činnosti z islámských hodnot, zejména z principů *zakátu*, povinujícího muslimy přispívat na dobročinné účely, a *da'wy*, která představuje nenásilné rozšiřování víry prostřednictvím přesvědčování a veřejných aktivit. Společným znakem služeb je také koncept odporu a boje vůči vnějšímu nepříteli, kterého symbolizují především západní státy v čele se Spojenými státy, respektive Izraelem a „zkorumpovanými“ představiteli arabských států, kteří se sekularizovaným západem spolupracují a neuplatňují islamistické hodnoty, které jednotliví aktéři zosobňují.

Tyto hodnoty, normy a významy se do populace vtiskávají několika způsoby. Skupiny jednak udržují diskurz, který určitá témata, jako je islámská morálka a víra, společenská soudržnost nebo potřeba odporu, zdůrazňuje, zatímco jiná upozaduje nebo odsuzuje. Školy tak například malým dětem vyprávějí pohádky oslavující historii Islámu a odporu nebo zařazují studium Koránu i nad rámec běžné výuky. Ve veřejném prostoru i institucích se potom distribuují billboardy navádějící k morálnímu chování, stejně jako fotky padlých bojovníků, čímž dochází ke glorifikaci mučednictví a aktivního odporu. Samotní sociální pracovníci dále rozšiřují požadované hodnoty přímo do domovů obyvatel opakováním ideologických narativů, jako je potřeba participace na celkovém odporu, čímž populaci těmito významy ovlivňují a vedou ke kooperaci.

Veřejné instituce kromě toho obyvatele disciplinují působením na jejich těla, když vyžadují genderovou segregaci, dodržování náboženských praktik, jako jsou modlitby a půsty, nebo určitý způsob zahalování a chování, jaké brzy nařizoval Islámský stát nebo dodnes vyžaduje Hizballáh u Dobrovolných sester. K přímé subjektivaci populace ovšem dochází také demonstrativním umravňováním, které uplatňoval zejména Islámský stát, jež zahrnovalo usekávání ruky zlodějům nebo zotročení „bezvěrců“.

Cílem takového formování populace je vytvoření kolektivní identity, která je základem pro ideální společnost. Ta se u všech sledovaných aktérů zakládá na konceptu odporu a boje s vnějším nepřítelem, který vytváří nutnost budovat vlastní, paralelní společnost a kapacity. Ve všech případech se zároveň vize této společnosti shoduje s *ummou*, silnou, pospolitou komunitou, která přijímá Islám jako způsob života. Co se ovšem liší, je charakter této komunity v pojetí jednotlivých skupin, odrážející podmínky, v nichž aktéři působí.

Zatímco Hamás i Hizballáh se snaží vybudovat „společnosti odporu“, které odráží národní boj za osvobození od „útlaku“ nefunkčních státních struktur, Izraele a Západu, Islámský stát apeluje více na vybudování skutečného islámského státu, chalífátu, jenž se řídí náboženským uspořádáním a právem šaría. Ačkoliv Hizballáh i Hamás o ustavení islámského státu také stály, v důsledku proměny společenské atmosféry a mocenského postavení od této vize upustili a začali se soustředit na posílení své cílové šíitské, respektive palestinské kolektivní identity a komunity. Jejich islamistický diskurz je tak více spjatý s lokálním kontextem a funguje jako určitá forma nacionalismu (Ali 2017).

Islámský stát naproti tomu vykazuje globálnější ambice, a přestože se jeho působení nevyhnutelně váže k Iráku a Sýrii, jeho diskurz není těmito hranicemi omezen. Jako jedinému z vybraných skupin se mu zároveň podařilo získat kompletní kontrolu nad územím, a zcela tak populaci subjektivizovat, přestože za krátkou dobu svého působení nejspíše nebyl schopný své hodnoty do společnosti plně vepsat. Hamás se naopak potýká s možnou represí ze strany Palestinské autonomie i tlaku izraelských úřadů, a musí tak své hodnoty a cíle prosazovat nepřímo skrze infrastrukturu, která se němu otevřeně nehlásí, což představuje výrazný limit jeho governmentality. Hizballáh může sice na populaci působit přímo, nicméně je také omezen svým zaměřením na libanonské šíity, kteří mohou jeho služby kvůli ideologickému podtextu odmítnout.

Diskurz jednotlivých skupin je tak zřetelně provázaný s podmínkami, v nichž aktéři působí, ať už jde o (ne)přítomnost státu, jemuž se musí vyrovnat, nutnost vyhýbat se represím nebo zaujmout pragmatický postoj. Srovnání tak odráží limity diskurzu, který je stejně jako samotní aktéři ovlivňován a formován tím, co je v dané společnosti a době vůbec možné uvažovat a vyslovit (Baumgarten a Ullrich 2016: 5).

Summary

The thesis compares the discourse on social service provision by Hamas, Hezbollah and the Islamic state while focusing on the declared necessity and goal of the provision. The analysis shows that all of the analysed actors legitimise their provision as an assistance to population that has been largely marginalized by the existing structures, which should therefore present them as a better alternative of governance to the status quo. It has also proved that both Hamas, Hezbollah and the Islamic state use their social services as a tool of subjectification through which they discipline the beneficiaries and promote desired values, meanings and visions into society. These are maintained by upholding certain ideas and meanings over others or by demanding the beneficiaries to follow certain types of behaviour. Thus, social institutions run by the aforementioned actors follow the Islamic ideals of *zakat* and *da'wa* and promote the concept of resistance or fight against external enemy, symbolised primarily by the United States and Israel, thereby creating a collective identity which should lead to formation of Islamic society that corresponds to the Islamic concept of *umma*. What differs, however, is the specific characteristics of the ideal society that reflects actors' ideological and sociocultural embeddedness. While Hamas and Hezbollah have abandoned the aim to establish a proper Islamic state, the Islamic state almost achieved this goal due to its dominant, albeit short control of the territory. By contrast, Hamas and Hezbollah have both accommodated their discourse and settled for more pragmatic visions that comprise of strong, coherent societies of resistance fighting for national liberation. Although Hezbollah is able to apply its governmentality directly, neither of these two groups attain complete subjectification due to political limitations or possibility of refusing their services. It is the Islamic state that arguably came closest to realizing its ideal society which, however, did not last.

Použitá literatura

Sekundární zdroje:

ALAGHA, Joseph Elie, 2011. *Hizbullah's documents: from the 1985 Open letter to the 2009 Manifesto*. Amsterdam: Pallas Publications. ISBN 978-90-8555-037-2.

ALI, Mohanad Hage, 2017. *Nationalism, Transnationalism, and Political Islam: Hizbullah's Institutional Identity*. B.m.: Springer. ISBN 3-319-60426-0.

AL-TAMIMI, Aymenn, 2015. The evolution in Islamic State administration: The documentary evidence. *Perspectives on Terrorism*. B.m.: JSTOR, **9**(4), 117–129.

AL-TAMIMI, Aymenn Jawad, 2014. The dawn of the Islamic State of Iraq and ash-Sham. *Current Trends in Islamist Ideology*. B.m.: Hudson Institute, Inc., **16**(5).

APPRIOUAL, Antoine, 2016. Lebanon's Political Stalemate: The Failure of the Secretarian Regime. *Sabancı Üniversitesi Pomeas Policy Brief*. (11).

AROSOAIE, Aida, 2017. In the name of honour and freedom: the sacred as a justifying tool for ISIS'and secular violence. *Culture and Religion*. B.m.: Taylor & Francis, **18**(3), 278–295.

BAUMGARTEN, Britta a Peter ULLRICH, 2016. Discourse, power, and governmentality. Social movement research with and beyond Foucault. In: *Social theory and social movements*. B.m.: Springer, s. 13–38.

CAMMETT, Melani Claire, 2011. Partisan activism and access to welfare in Lebanon. *Studies in comparative international development*. B.m.: Springer, **46**(1), 70–97.

CAMMETT, Melani a Lauren M. MACLEAN, 2014. *The politics of non-state social welfare*. B.m.: Cornell University Press. ISBN 0-8014-7032-3.

CATUSSE, Myriam a Joseph ALAGHA, 2008. *Les services sociaux du Hezbollah*.

DANIEL, Jan, 2014. Vládnutí nestátních ozbrojených aktérů v selhávajících státech: Případ Hizballáhu. *Mezinárodní vztahy*. B.m.: Ústav mezinárodních vztahů, **49**(2), 32–51.

DEVORE, Marc R. a Armin B. STÄHLI, 2015. Explaining Hezbollah's effectiveness: Internal and external determinants of the rise of violent non-state actors. *Terrorism and Political Violence*. B.m.: Taylor & Francis, **27**(2), 331–357.

EZROW, Natasha, 2017. *Global politics and violent non-state actors*. B.m.: Sage. ISBN 1-5264-2157-7.

FAWAZ, M., 2000. Agency and Ideology in Community Services: Islamic NGOs in the Southern

- Suburb of Beirut, Lebanon. In: *conference NGO and Governance in Arab countries*. s. 29–31.
- FLANIGAN, Shawn Teresa, 2006. Charity as resistance: Connections between charity, contentious politics, and terror. *Studies in Conflict & Terrorism*. **29**(7), 641–655.
- FLANIGAN, Shawn Teresa a Mounah ABDEL-SAMAD, 2009. Hezbollah's social jihad: Nonprofits as resistance organizations. *Middle East Policy*. B.m.: Blackwell Publishing Ltd Oxford, UK, **16**(2), 122–137.
- FOUCAULT, Michel, 1991a. Politics and the study of discourse. *The Foucault effect: Studies in governmentality*. **53**, 72.
- FOUCAULT, Michel, 1991b. *The Foucault effect: Studies in governmentality*. B.m.: University of Chicago Press. ISBN 0-226-08045-5.
- GRYNKEWICH, Alexis G., 2008. Welfare as warfare: How violent non-state groups use social services to attack the state. *Studies in Conflict & Terrorism*. **31**(4), 350–370.
- GUNNING, Jeroen, 2009. Social movement theory and the study of terrorism. In: *Critical terrorism studies*. B.m.: Routledge, s. 170–191.
- GÜNTHER, Christoph a Tom KADEN, 2016. Beyond Mere Terrorism: The Islamic State's Authority as a Social Movement and as a Quasi-State. *Sicherheit und Frieden (S+ F)/Security and Peace*. 134–140.
- HANISH, Shak, 2015. The Islamic State Effect on Minorities in Iraq. *Review of Arts and Humanities*. **4**(1), 7–11.
- HARB, Mona, 2010. On religiosity and spatiality: lessons from Hezbollah in Beirut. In: *The Fundamentalist City?* B.m.: Routledge, s. 137–166.
- HARB, Mona a Reinoud LEENDERS, 2005. Know thy enemy: Hizbullah, 'terrorism' and the politics of perception. *Third World Quarterly*. B.m.: Taylor & Francis, **26**(1), 173–197.
- HOFFMANN, Anja, Malika BOUZIANE a Cilja HARDERS, 2013. Analyzing politics beyond the center in an age of transformation. In: *Local Politics and Contemporary Transformations in the Arab World*. B.m.: Springer, s. 1–21.
- HROUB, Khaled, 2007. Hamas: A Beginner's Guide. *Ann Arbor, MI: Pluto Press*.
- ICG, 2003. Islamic Social Welfare Activism In The Occupied Palestinian Territories: A Legitimate Target? *Crisis Group* [online] [vid. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/eastern-mediterranean/israelpalestine/islamic-social-welfare-activism-occupied-palestinian-territories-legitimate-target>

- ICG, 2008. Ruling Palestine I: Gaza Under Hamas. *Crisis Group* [online] [vid. 2020-04-27].
Dostupné z: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/eastern-mediterranean/israelpalestine/ruling-palestine-i-gaza-under-hamas>
- ICG, 2019. Averting an ISIS Resurgence in Iraq and Syria. *Crisis Group* [online] [vid. 2020-05-12].
Dostupné z: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/eastern-mediterranean/syria/207-averting-isis-resurgence-iraq-and-syria>
- JAMAL, Manal A., 2013. Beyond Fateh corruption and mass discontent: Hamas, the Palestinian left and the 2006 legislative elections. *British Journal of Middle Eastern Studies*. **40**(3), 273–294.
- JANKŮ, Martin a Petr ZELINKA, 2009. Hybridní aktér: nový fenomén na poli nestátních aktérů. *Czech Journal of International Relations*. **44**(4), 35–60.
- KAARBO, Juliet a Ryan K. BEASLEY, 1999. A practical guide to the comparative case study method in political psychology. *Political psychology*. B.m.: Wiley Online Library, **20**(2), 369–391.
- KADERCAN, Burak, 2019. Territorial logic of the Islamic State: an interdisciplinary approach. *Territory, Politics, Governance*. 1–17.
- KARAGIANNIS, Emmanuel, 2009. Hizballah as a social movement organization: a framing approach. *Mediterranean Politics*. **14**(3), 365–383.
- KARLAS, Jan, 2008. Komparativní případová studie. *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a v mezinárodních vztazích*. Praha: Portál. 62–91.
- KHALAF, Rana, 2015. Beyond arms and beards: Local governance of ISIS in Syria. *Caliphate and Islamic Global Politics*. B.m.: E-International Relations Publishing, 57–67.
- LI, Tania Murray, 2007. Governmentality. *Anthropologica*. **49**(2), 275–281.
- LITVAK, Meir, 1996. Palestinian nationalism and Islam: The case of Hamas. *Nationalism and Ethnic Politics*. B.m.: Taylor & Francis, **2**(4), 500–522.
- LOVE, James B., 2010. *Hezbollah: Social services as a source of power*. B.m.: JOINT SPECIAL OPERATIONS UNIV HURLBURT FIELD FL.
- MALKA, Haim, 2007. Hamas: resistance and transformation of Palestinian society. *Significant Issues Series-Center For Strategic And International Studies*. B.m.: THE CENTER FOR STRATEGIC AND INTERNATIONAL STUDIES, **29**(7), 98.
- MAMPILLY, Zachariah, 2015. Performing the nation-state: rebel governance and symbolic processes. *Rebel Governance in Civil War*. **74**.
- MAMPILLY, Zachariah Cherian, 2012. *Rebel rulers: Insurgent governance and civilian life during*

war. B.m.: Cornell University Press. ISBN 0-8014-6297-5.

MAREI, Fouad Gehad, Mona ATIA, Lisa BHUNGALIA a Omar DEWACHI, 2018. Interventions on the politics of governing the “ungovernable”. *Political Geography*. **67**, 176–186.

MEHMETÇIK, Hakan a Ali Murat KURŞUN, 2018. Making Sense of the Territorial Aspirations of ISIS: Autonomy, Representation, and Influence. In: *Violent Non-state Actors and the Syrian Civil War*. B.m.: Springer, s. 53–72.

NEER, Thomas a Mary Ellen O'TOOLE, 2014. The violence of the Islamic State of Syria (ISIS): A behavioral perspective. *Violence and gender*. B.m.: Mary Ann Liebert, Inc. 140 Huguenot Street, 3rd Floor New Rochelle, NY 10801 USA, **1**(4), 145–156.

PASCOVICH, Eyal, 2012. Social-Civilian Apparatuses of Hamas, Hizballah, and Other Activist Islamic Organizations. *Digest of Middle East Studies*. B.m.: Wiley Online Library, **21**(1), 126–148.

PELLETIER, Ian R., Leif LUNDMARK, Rachel GARDNER, Gina Scott LIGON a Ramazan KILINC, 2016. Why ISIS's message resonates: Leveraging Islam, sociopolitical catalysts, and adaptive messaging. *Studies in Conflict & Terrorism*. B.m.: Taylor & Francis, **39**(10), 871–899.

PODDER, Sukanya, 2014. Mainstreaming the non-state in bottom-up state-building: linkages between rebel governance and post-conflict legitimacy. *Conflict, Security & Development*. **14**(2), 213–243.

POIRSON, Timothy a Robert OPRISKO, 2014. Caliphates and islamic global politics. *E-International Relations*.

QARMOUT, Tamer, 2017. *Delivering Aid without Government*. B.m.: Springer.

RISSE, Thomas, 2011. *Governance without a state?: policies and politics in areas of limited statehood*. B.m.: Columbia University Press. ISBN 0-231-52187-1.

ROBINSON, Glenn E., 2004. Hamas as social movement. *Islamic activism: a social movement theory approach*. 112–139.

ROSE, Nikolas a Peter MILLER, 1992. Political power beyond the state: Problematics of government. *British journal of sociology*. 173–205.

ROSENAU, James N., Ernst-Otto CZEMPIEL a Steve SMITH, 1992. *Governance without government: order and change in world politics*. B.m.: Cambridge University Press. ISBN 0-521-40578-5.

ROY, Sara, 2013. *Hamas and civil society in Gaza: Engaging the Islamist social sector*. B.m.: Princeton University Press. ISBN 0-691-15967-X.

- SCHWENKENBECHER, Anne, 2013. Rethinking legitimate authority.
- SMITH, Martin J., 2009. *Power and the State*. B.m.: Macmillan International Higher Education. ISBN 1-137-11612-9.
- STEPPUTAT, Finn, 2013. Contemporary governscapes: Sovereign practice and hybrid orders beyond the center. In: *Local Politics and Contemporary Transformations in the Arab World*. B.m.: Springer, s. 25–42.
- SZEKELY, Ora, 2015. Doing Well by Doing Good: Understanding Hamas's Social Services as Political Advertising. *Studies in Conflict & Terrorism*. **38**(4), 275–292.
- ÜNVER, H. Akın, 2018. Contested geographies: How ISIS and YPG rule “no-go” areas in Northern Syria. In: *Violent Non-state Actors and the Syrian Civil War*. B.m.: Springer, s. 35–51.
- VEYNE, Paul a Petr HORÁK, 2015. *Foucault, jeho myšlení, jeho osobnost*. B.m.: Filosofia. ISBN 80-7007-441-8.
- WALTERS, William, 2012. *Governmentality: critical encounters*. B.m.: Routledge. ISBN 1-136-30154-2.
- WEINSTEIN, Jeremy M., 2006. *Inside rebellion: The politics of insurgent violence*. B.m.: Cambridge University Press. ISBN 1-139-45869-8.
- WESTPHAL, Joana, 2018. Violence in the name of god? A framing processes approach to the Islamic State in Iraq and Syria. *Social movement studies*. B.m.: Taylor & Francis, **17**(1), 19–34.
- WIKTOROWICZ, Quintan, 2004. *Islamic activism: A social movement theory approach*. B.m.: Indiana University Press. ISBN 0-253-21621-4.
- WILLIAMS, Phil, 2008. Violent non-state actors and national and international security. *International Relations and Security Network*. **25**.
- ZELIN, Aaron Y., 2015. Picture or it didn't happen: A snapshot of the Islamic State's official media output. *Perspectives on Terrorism*. B.m.: JSTOR, **9**(4), 85–97.

Primární zdroje

ANON., nedatováno. *The Avalon Project : Hamas Covenant 1988* [online] [vid. 2020-04-23]. Dostupné z: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hamas.asp.

Dabiq (1-15)

Internetové zdroje

ANON., nedatováno. Overview. *World Bank* [online] [vid. 2020-04-25]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/country/westbankandgaza/overview>

Teze bakalářské práce

Zdůvodnění výběru práce:

Nestátní ozbrojení aktéři jsou zejména v důsledku vývoje posledních let předmětem velkého zájmu, a to nejen v akademickém prostředí, ale i v mediální a politické sféře. Jejich prezentace se ovšem často omezuje jen na jejich teroristický charakter, ačkoliv někteří z nich, jako Hamás nebo Hizballáh, provozují i celou řadu jiných, nenásilných aktivit — od zajišťování materiální či finanční pomoci civilistům přes úklid veřejných prostor až po budování škol a nemocnic. Právě výkon některých těchto vládních funkcí nestátními aktéry je přitom běžnější, než se obecně usuzuje a představuje významný politický potenciál (Mampilly 2012).

V otázce motivace, která vede ozbrojené nestátní aktéry k provozování těchto veřejných služeb, nepanuje jasná shoda. Mnozí autoři zabývající se terorismem považují sociální služby za nástroj financování militantních křídel, jiní za součást mobilizačních struktur sloužících ke zvýšení podpory mezi obyvatelstvem (Cammet, MacLean 2014; Robinson 2004; Love 2010). Poskytování veřejných služeb je některými autory také interpretováno jako forma odporu, způsob podryvání legitimacy státu nebo jako plnění Islámských povinností (Flanigan 2006; Grynkewich 2008; Roy 2013).

V své práci bych proto chtěla zjistit, jakým způsobem sami ozbrojení nestátní aktéři poskytování veřejných služeb legitimizují a jak se jejich obhajoba liší. V neposlední řadě bych také chtěla nastínit, co tento diskurz prozrazuje o charakteru těchto skupin a jejich politických a teritoriálních cílech. K analýze jsem vybrala tři zástupce násilných nestátních aktérů poskytujících veřejné služby a statky, konkrétně Hamás, Hizballáh a Islámský stát, a to z důvodu podobného charakteru fungování, rozvinutosti poskytovaných služeb a vztahu k politickému Islámu. Zvolené skupiny se zároveň liší v podmínkách a přítomnosti státu, což srovnání obohatí o nové aspekty. Argumentaci týkající se sociálních služeb bych chtěla porovnávat na dostupných dokumentech příslušných skupin, stejně jako v sekundární literatuře.

Předpokládaný cíl:

Výzkumná otázka č. 1: Jak se liší diskurz legitimizující poskytování veřejných služeb Hamásem, Hizballáhem a Islámským státem?

S ohledem na rozpor, který v otázce příčin poskytování veřejných služeb násilnými nestátními aktéry panuje, považuji otázku vlastní obhajoby za důležitou, zasluhující si hlubší výzkum. Srovnání diskurzu může totiž poskytnout nový vhled do vlastní motivace skupin a přispět také k hlubšímu pochopení jejich charakteru. Vycházím z předpokladu, že poskytování veřejných služeb je součástí

širších snah nestátních aktérů kontrolovat území skrz nápodobu a nahrazení některých státních funkcí, které jim mohou zároveň poskytnout určitou úroveň legitimacy na úkor legitimacy státu (Mampilly 2012; Janků, Zelinka 2009). Vzhledem k rozdílným podmínkám vzniku a fungování Hamásu, Hizballáhu a Islámského státu očekávám rozdílnou argumentaci, stejně jako různé ambice ve vztahu ke stávajícímu systému.

Výsledky práce by tak měly přispět k hlubšímu pochopení role veřejných služeb v rámci vládnutí násilných nestátních aktérů, stejně jako nastínit cíle těchto aktérů ve vztahu k ovládnutí a správě teritoria a přispět tedy k jejich přesnějšímu vymezení. Srovnání argumentace veřejných služeb by v neposlední řadě mělo přinést vhled do způsobu, jakým skupiny uvažují o své roli vůči komunitě, státu a obecně širšímu uspořádání. Ačkoliv bylo téma zajišťování veřejných služeb islamistickými hnutími mnohokrát zpracováno (například Cammet, MacLean 2014; Roy 2013; Grynkewich 2008, Flanigan 2006), většina prací se komparací těchto skupin ani jejich diskurzem hlouběji nezabývala. Práce by tak měla téma rozšířit o nový pohled.

Metodologie práce:

Jako metodologický rámec práce jsem zvolila komparativní případovou studii. Přestože se v práci budu snažit porovnávat diskurz, vzhledem k omezenému přístupu k primárním zdrojům a jazykové bariéře bude nutné využít k analýze i zdroje sekundární. Srovnávací analýza poskytuje deskriptivní vhled a dovoluje identifikovat odlišnosti zkoumaného jevu u srovnatelných případů, v tomto případě argumentace poskytování veřejných služeb u Hamásu, Hizballáhu a Islámského státu. Analyzovanými aspekty bude zejména nutnost a deklarovaný cíl zajištění sociálních služeb vybranými aktéry – zda je jejich poskytování hájeno jako nezbytná reakce na selhávající stát, jak se vztahují ke strukturálním podmínkám, jaké jsou náboženské a ideologické motivy a zda a jak aktéři spojují zajištění veřejných statků se svými politickými cíli. Přestože práce nebude mít za cíl vytvářet nová teoretická východiska, poskytne porozumění jednotlivým případům a jejich specifikům a přinese do tématu vládnutí nestátních aktérů nové poznatky skrz „kontrast kontextů“ (Karlas 2008).

Volba těchto tří aktérů je založená na jejich podobnosti, co se týče jejich vazby na politický Islám, stejně jako šíře a formy poskytování veřejných služeb na jimi spravovaných územích. Vybrané případy se nicméně výrazně liší v podmínkách svého fungování, zejména v rozdílné přítomnosti státu a vlastní legalitě, díky čemuž reprezentují jisté rozpětí možných proměnných (Grynkewich 2008; Poirson, Oprisko 2014).

Základní koncepty, se kterými budu pracovat, jsou „vládnutí“, „legitimizace“ a „veřejné služby“. Vládnutí lze charakterizovat jako formu institucionalizované kontroly společnosti, vytvářející a

implementující kolektivně závazné normy a poskytující veřejné statky (Risse 2011). Legitimitou pak rozumím společenskou shodu na vládě, poskytující aktérovi autoritu k výkonu moci a společenské kontrole (Smith 2009). Poskytování veřejných služeb jakožto určitého systému vládnutí lze pak definovat jako systematické zajišťování určitého sociálního zabezpečení, od zdravotnických či vzdělávacích institucí po materiální a rozvojovou pomoc (Mampilly 2012).

Základní charakteristika tématu:

Veřejné služby jsou s ozbrojenými nestátními aktéry často spojovány zejména ve vztahu se zajištěním podpory a legitimacy mezi civilním obyvatelstvem. Zejména v případě Hamásu a Hizballáhu je právě síť sociálních služeb považována za jeden z klíčových faktorů jejich politického úspěchu (Love 2010, Grynkewich 2008). Řada prací v této souvislosti poukazuje na nepřímou úměrnost mezi absencí státu a schopností nestátních aktérů převzít některé vládní funkce, kdy se někteří ozbrojení nestátní aktéři stávají ve společnosti nezbytnými, čímž vytváří nový sociální kontrakt (Mampilly 2012; Quarmout 2017; Grynkewich 2008). Vysvětlení dynamiky islamistických hnutí lze v tomto směru nalézt například v teorii sociálních hnutí, jež zkoumá vnitřní procesy skupin ve vztahu k jejich podmínkám a příležitostem (Wiktorowicz 2004).

Aktivity a instituce provozované těmito aktéry zahrnují školy, nemocnice a zdravotnická centra, distribuci potravin nebo jiné materiální i finanční pomoci, stejně jako sportovní centra a centra pro mládež a další volnočasové instituce obvykle přidružené u mešit (Mampilly 2012, Robinson 2004). Zasazení těchto služeb se přitom u jednotlivých skupin liší – zatímco je péče o sociálně slabé obsažena i v chartě Hamásu jako součást civilního džihádu, Hizballáh ve svém zakládajícím dokumentu sociální služby nijak nezmiňuje (Grynkewich 2008). Minimálně v rovině sebeprezentace přitom veřejné služby hrají významnou roli, jelikož umožňují demonstrovat kompetentnost skupin k vládnutí a přitáhnout podporovatele i mimo jejich ideologickou základnu (Szekely 2015).

Předpokládaná struktura práce:

1. Úvod
2. Teoretická část
  - 2.1 Vládnutí a legitimizace nestátních aktérů
3. Srovnávací analýza
  - 3.1 Hamás
  - 3.2 Hizballáh
  - 3.3 Islámský stát
4. Interpretace
5. Závěr

Základní literatura:

- ALAGHA, Joseph Elie. *The shifts in Hizbullah's ideology. Religious ideology, political ideology, and political program*. Amsterdam University Press, Leiden/Amsterdam, 2006.
- CAMMETT, Melani; MACLEAN, Lauren M. (ed.). *The politics of non-state social welfare*. Cornell University Press, 2014.
- CAMMETT, Melani. *Compassionate communalism: Welfare and sectarianism in Lebanon*. Cornell University Press, 2014.
- DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Portál, 2008.
- DUNNING, Tristan. *Hamas, jihad and popular legitimacy: Reinterpreting resistance in Palestine*. Routledge, 2016.
- FLANIGAN, Shawn Teresa. *Charity as resistance: Connections between charity, contentious politics, and terror*. *Studies in Conflict & Terrorism*, 2006, 29.7: 641-655.
- GRYNKEWICH, Alexis G. *Welfare as warfare: How violent non-state groups use social services to attack the state*. *Studies in Conflict & Terrorism*, 2008, 31.4: 350-370.
- GUNNING, Jeroen. *Social movement theory and the study of terrorism*. In: *Critical terrorism studies*. Routledge, 2009. p. 170-191.
- HERRICK, Julie C. *Nonstate actors: A comparative analysis of change and development within Hamas and Hezbollah*. *The Changing Middle East: A New Look at Regional Dynamics*, 2011, 167.
- JANKŮ, Martin; ZELINKA, Petr. *Hybridní aktér: nový fenomén na poli nestátních aktérů*. *Czech Journal of International Relations*, 2009, 44.4: 35-60.
- LOVE, James B. *Hezbollah: Social services as a source of power*. JOINT SPECIAL OPERATIONS UNIV HURLBURT FIELD FL, 2010.
- MAMPILLY, Zachariah Cherian. *Rebel rulers: Insurgent governance and civilian life during war*. Cornell University Press, 2012.
- POIRSON, Timothy; OPRISKO, Robert. *Caliphates and islamic global politics*. *E-International Relations*, 2014.

- QUARMOUT, Tamer. CSOs and Social Service Provision. In: *Delivering Aid Without Government. The Anthropocene: Politik—Economics—Society—Science*, vol 7. Springer, Cham, 2017.
- ROY, Sara. *Hamas and civil society in Gaza: Engaging the Islamist social sector*. Princeton University Press, 2013.
- RISSE, Thomas (ed.). *Governance without a state?: policies and politics in areas of limited statehood*. Columbia University Press, 2011.
- SZEKELY, Ora. Doing Well by Doing Good: Understanding Hamas's Social Services as Political Advertising. *Studies in Conflict & Terrorism*, 2015, 38.4: 275-292.
- SMITH, Martin J. *Power and the State*. Macmillan International Higher Education, 2009.
- ÜNVER, H. Akin. Contested Geographies: How ISIS and YPG Rule “No-Go” Areas in Northern Syria. In: *Violent Non-state Actors and the Syrian Civil War*. Springer, Cham, 2018. p. 35-51.